

**Politika Ağlarının Rekabet Gücüne Katkısı:
İzmir Bölgesindeki Yerleşmelerin Gelişmesinde Politika Ağlarının Rolü**

**Prof. Dr. Ayda Eraydın*, Bilge Armatlı Köroğlu+,
Hilal Erkuş Öztürk* ve Suna S. Yaşar***

*Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

E-mail: ayda@metu.edu.tr

+ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Gazi Üniversitesi, Ankara.

E-mail:armatli@gazi.edu.tr

GİRİŞ

Yeni yönetim biçimleri üzerine gelişen yazın uluslararası ve ulusal kentsel kademelerin yeniden tanımlanmasının (Brenner, 1999, 2003, 2004) ve farklı ölçeklerdeki politika ağlarının önemini vurgulamaktadır (Amin ve Thrift, 1995; Cooke ve Morgan, 1993; Leitner, Pavlic ve Sheppard, 2002). Nitekim, Healey (2006) yönetim biçimlerine ilişkin çelişen görüşler olmasına karşın, devlet ve toplum arasındaki yeni ilişkilerin kavramsallaştırılma aracı olarak politika ağları ile şekillenen yönetişiminin giderek daha fazla ilgi çektiğini belirtmektedir (Leitner, Pavlic ve Sheppard, 2002; Peters, 1998).

Yönetişim odaklı çalışmalar uluslararasından yerele kadar farklı coğrafi ölçeklerde politika ağlarının artan önemini vurgulamaktadır. Ortak çıkarları paylaşan ve paylaştıkları çıkarlar doğrultusunda kaynak değişimine istekli olan (Börzel, 1997a ve 1997b; Raab, 2002) farklı özel ve kamusal aktörler arasında eşitliğe dayalı ilişkileri tanımlayan (Rhodes ve Marsh, 1992; Klijn, 1997; Klijn ve Koppenjan, 2000; Kickert ve diğerleri, 1997) ve farklı ölçeklerde ortaya çıkan politika ağlarının önemine odaklanmış geniş bir yazın bulunmaktadır (O'Toole, 1997; Kickert ve diğerleri, 1997; Healey, 2004; Meijers, 2005; Stanley, 2005; Leitner, Pavlic ve Sheppard, 2002).

Politika ağları yardımıyla gerçekleşen yönetişiminin iki özelliği ilgi çekmekte ve bu özellikler yeni oluşan yazının iki başlık altında toplanabilmesini olanaklı kılmaktadır. Birinci grup yazın, politika ağlarını eski düzenleme mekanizmalarına yeni bir seçenek olarak kabul etmekte ve rekabete dayalı süreçlerin etkisi ile idari mekanizmalardaki değişimi vurgulamaktadır (Stoker, 1998; Le Gales, 2001). Bu süreçte politika ağları, kamu yararının birlikte belirlenmesinin (Dixon ve Dogan, 2002; Marsh, 1998) ve özerk ancak birbiriyle ilişkili örgütler arasında ortak faydayı sağlayacak eylemler düzenlenmesinin temel aracı olarak (Healey, 2004; Jessop, 1998) tanımlanmaktadır. Yanısıra, günümüzde kamu yönetiminin ağ ilişkileri ile şekillendiği savunulmaktadır. Kamusal sorunların gün geçtikçe karmaşık bir hal alması ve karar mekanizmalarının daha geniş ve çeşitlilik içeren bir çerçevede ele alınması için kurumsal bir değişiklik yapılması gereği ağlara dayalı ilişkilerinin öneminin artmasının nedenleri olarak gösterilmektedir (Simmonds ve Hack, 2000; Scott, 2001; Collin ve diğerleri, 2002; Leibovitz, 2003). Bu bakış açısı, yönetimlerin azalan gücü ve farklı kurumlar arası ilişkilerin yeniden düzenlemeler sonucu oluşan karmaşa ortamına çözüm getirmesiyle önem kazanmakta (Bresser ve O'Toole, 1998; Hay, 1998) ve kesin sınırlarla belirlenmiş kademeli yönetim biçimlerinin yeni oluşan sorunlara çözüm olamadığını savunmaktadır (Morçöl, 2005).

İkinci grup tartışma rekabetçilik üzerinde odaklanmakta, rekabet gücünü artırabilmek (Meijers, 2005; Governa ve Salone, 2005; Stanley, 2005) ve küresel pazarda ortaya çıkan fırsatları kullanabilmek için (Sotarauta ve Linnamaa, 1998) yerleşimler arasında artan işbirliği ve ortaklık ağlarının önemini altını çizmektedir. Kunzmann (2004) ve Goldsmith ve Eggers (2004) ağlar üzerinden kurgulanan yönetim biçiminin yenilikçi politika süreçlerini, yaratıcı kurumları ve aktörleri desteklediğini ve ortak projelerin işlerliğini arttırdığını savunmaktadır. Bu bakış açısına göre ağlar, kentleri ölçek

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

ekonomilerinden faydalanabilir kılmakta ve geniş bir nüfusa ve ekonomik etkinliklere erişilebilirliğin artması ile ortak rekabet gücünün artırılmasını sağlamaktadır.

Yukarıda değinilen iki tartışma politika ağlarının değışen içerik ve tanımlarını vurgulamaktadır. Temelde, politika ağları kavramı, devlet ile farklı çıkar grupları arasında bir aracılık mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Politika ağları, devlet ve çıkar grupları arasında farklı tipteki ilişkilerin genel bir tanımıdır ve 1950'lerden başlayarak ABD'de kamu ve özel sektör arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Buna karşılık, 1980'lerden bu yana özellikle Avrupa'da yönetim kavramı politika ağları ile birlikte tanımlanmakta ve karar alma süreçlerini yeni aktörlere açmanın ve etkileşimli karar alma süreçlerinde yeni aktörlerin yer almasının (Klijn ve Koppenjan, 2000) ve kişisel ilişkilerden ötesinde siyasal kurumlar arasındaki ilişkilerin önemi vurgulamakta kullanılmaktadır (Marsh, 1998). "Politika ağları" kavramı için hala kuşkular olsa ve kavram veya yöntem olarak kullanımına yönelik bir fikir birliği henüz tam olarak oluşmasa da, farklı aktörlerin ilişkilerini ve politika kuramlarınca açıklanamayan politika süreçlerinin sonuçlarını tanımlamakta yararlı bir kavram olduğu düşünülmektedir (Dowding, 1995). Politika ağları yeni değildir, fakat Börzel'in (1997a:15) ortaya koyduğu gibi kademeli ve piyasaya dayalı düzenlemelerin bir yönetim biçimi olarak önemini yitirdiği karmaşık ve dinamik bir ortamda politika ağları ile desteklenen yönetim biçimleri çok daha geçerli olmakta ve politika ağları tartışmaların odağı haline gelmektedirler.

Ağlara dayalı yönetim üzerine yapılan tartışmalar rekabet yazını için önemlidir, çünkü ilgili yazın sadece mekanların özelliklerini belirtmemekte, rekabet edebilme düzeyleri önemli olan kentler ve bölgeler arasındaki ağları da tanımlamaktadır (Turok, 2004). Ancak, mekansal rekabet edebilirlik hala tartışılan bir kavramdır ve ağsal yönetim ile rekabetçilik arasındaki kavramsal ilişki tam olarak kurulmamıştır. Porter'in (1990; 1995) sunduğu rekabet kavramını benimseyen pek çok tartışma, firmalar arası rekabetin mekanlar arası rekabete denk olduğunu varsayarak başlamakta ve işlevsel uzmanlaşma ile kümelenme ile sağlanan becerili ve eğitilmiş iş gücü, modern altyapı, yüksek çevre standartları, yüksek yaşam kalitesi gibi rekabetçiliğe neden olan yerel nitelikleri tanımlamaktadır. Neo-liberal yaklaşım çerçevesinde kamu-özel ortaklığı ve farklı yerellikleri birbirine bağlayan politika ağlarının, yenilikçiliği ve rekabet gücünü artırdığını vurgulanmaktadır (Sheppard, 2002). Diğer bir deyişle, neo-liberal yaklaşımda politika ağları kentlerin ve bölgelerin rekabet gücünün artırılmasında önemli araçlar olarak tanımlanmaktadır.

Diğer yandan neo-liberalizme alternatif ekonomik yaklaşımlarda, mekanlararası rekabetin firmalararası rekabete indirgenemeyeceği savunulmakta, ulusal ve bölgesel kurumların önemi, düzenleme sistemleri, gelenekleri, normları, bunun yanı sıra değışmekte olan siyasal ve ekonomik sistemler içinde kentlerin ve bölgelerin rolleri vurgulanmaktadır (Sheppard, 2002; Leitner ve Sheppard, 1999). Bu tür bir algılama mekan rekabetçiliğinin daha geniş bir çerçevede değerlendirilmesini gerektirmektedir. Kalkınmacı yaklaşımda kentler arası ağlar, kentlerin ve bölgelerin geleceklerinin belirlenmesinde kademeli güç yapısı ve devingen finans sermayesinden çok daha önemli bir araç olarak tanımlanmaktadır.

Ağlar üzerinden gerçekleşen yönetim üzerine artan sayıdaki tartışma farklı ağ biçimlerine ve ağ türü ilişkilerin kentlerin ve bölgelerin rekabetçiliğindeki rolüne daha yakından bakmayı gerektirmektedir. Bu makalede, rekabetçilikle ilişkili olarak politika ağlarına dayalı yönetim yazını değerlendirilmekte ve kuramsal ve görgül olarak kentlerin diğer özelliklerinin yanı sıra farklı politika ağlarının kentlerin performansına nasıl katkı sağladığı tartışılmaktadır.

Bu amacı gerçekleştirmek için makalenin ilk bölümü rekabetçilik faktörlerinden biri olarak kentler arasında oluşan politika ağlarının rolüne odaklanmakta ve kentlerin rekabet gücünü artırmaları açısından kurdukları ağların önemini ele almaktadır. İkinci bölüm, kentler arasındaki ağların özelliklerini ve yapısını tartışmayı mümkün kılan çözümlenmeleri sunmaktadır. Bu bölümde İzmir bölgesindeki yerleşmeleri kapsayan alan araştırmasında benimsenen kavramlar, yöntem, kullanılan veriler ve bu verilerin değerlendirilmesi verilmektedir. Üçüncü bölüm, İzmir bölgesindeki kentsel yerleşmeler arasında oluşan politika ağlarının kentlerin rekabet gücündeki önemini tanımlamaktadır.

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Makalenin bu bölümünün katkılarından biri, bugüne kadar ayrı ayrı ele alınmış olan politika ağları ile kentlerin rekabetçiliği üzerindeki analizlerin ekonometrik yöntemlerle nasıl bütünleştirilebileceğini ortaya koymasındır. Sonuç bölümü ise, ağlar üzerinden gerçekleşen yönetim ve kamu politikalarının uygulamaları üzerine yapılan tartışmaların yeniden değerlendirilmesine odaklanmaktadır.

MEKANSAL REKABET FAKTÖRLERİNDEN BİRİ OLAN POLİTİKA AĞLARI

Pek çok yerel ekonomik kalkınma stratejisi ve mevcut yönetim uygulamaları politika ağlarının güçlendirilmesi ve politikaların ekonomiyi daha rekabetçi yapacak şekilde tanımlanması gerektiğini belirtmektedir. Rekabetçilik ve politika ağları ile desteklenen yönetim karmaşık ve tartışmalı konular olduğu halde yalnızca akademik tartışmalarda yer almamakta, politikacıların ve uluslararası kuruluşların hazırladığı politika dokümanlarında da geniş yer tutmaktadır (Krugman, 1994 ve 1996). Nitekim, kavramsal tartışmalarda belirtilen kuşku kentsel ve bölgesel rekabet (Budd ve Hirmis, 2004; Boschma, 2004; Kresl, 1995; Begg, 1999; Gordon, 1999) ve ağ yönetimi üzerine (O'Toole, 1997, Kickert ve diğerleri, 1997; Sotarauta ve Linnamaa, 1998; Healey, 2004; Le Gales, 2001; Leibovitz, 2003; Balducci ve diğerleri, 2004; Meijers, 2005; Stanley, 2005) olan bu çalışmalar için bir engel olmadığı izlenmektedir.

Ulusal ve küresel ekonomilerdeki görece paylarının arttırmış olan kentlerin ve bölgelerin gelişmelerinde gözlenen başarılar, rekabetçiliğe olan ilgiyi arttırmaktadır. Buna karşın, mekansal rekabetçiliğin herkes tarafından benimsenen bir tanımı yoktur. Rekabetçilik üzerine farklı tanımlar yükselen yaşam standartlarını, verimliliği, reel ücretlerde artışı, iş fırsatlarını ve uluslararası pazarlarda yer alabilecek mal ve hizmetleri üretme kapasitesini vurgulamaktadır (Martin, 2003). Bu koşulları sağlayabilmek için uluslararası pazarlara mal ve hizmet üreten kentler ve bölgelerde uluslararası piyasalara üretim yapan firmaların önemli sayılara ulaşması firmalar ve kentlerin çıkarlarının çoğu kez koşul olduğunu göstermektedir. Öte yandan, ulus devletin politikaları da önemlidir, çünkü ulus devletler özellikle de önde gelen metropoliten alanların rekabet güçlerinin artmasının ulus devletin ekonomik performansını olumlu etkileyeceğine inanmaktadır. Görgül araştırmalara dayalı bulguları öne çıkaran mevcut yazın da bu görüşleri desteklemekte ve bu çalışmalarda rekabet gücü kent ve bölgelerin görece ekonomik performanslarını ve gelir, işgücü, yeni girişimci üretme başarılarını ve rekabetçi küresel ekonomide verimliliklerini, AR&GE faaliyetlerini ve yenilikçiliklerini geliştirerek ekonomideki paylarını arttırmak şeklinde tanımlanmaktadır (Turok, 2004).

İlgili yazında oldukça geniş bir liste oluşturan rekabet faktörleri altyapı, erişilebilirlik, insan kaynakları ve üretken çevre olmak üzere dört başlık altında toplanabilir (Martin, 2003). Bu başlıklar altında bilgi altyapısı, yüksek nitelikli işgücü, yenilikçilik ve sektörel yoğunlaşmadan, kurumsal kapasiteye kadar değişen faktörler rekabet gücünün çeşitli boyutlarını belirtmektedir. Bu faktörler temelde kentlerin ve bölgelerin özellikleriyle ilişkili olup, rekabetçilik çalışmaları genel olarak mekanları bağımsız birimler olarak ele almaktadır. Az sayıda örnek dışında mevcut araştırmalarda diğer kent ve bölgelerle yapılan işbirliği ve ortaklık ilişkileri ile değişik ağlar tarafından yaratılan bilgi yayılımına fazlaca önem verilmemiştir (Benington ve Harvey, 1998; Leitner, Pavlic ve Sheppard, 2002; Taylor, 2001 ve 2003).

Buna karşılık, son yıllarda metropoliten alanların kentsel bölgeye dönüşümünü sağlayan yerleşme birimleri arasındaki ağların önemine dikkat çeken çalışmaların sayısı artmıştır (Camagni ve Salone, 1993; Sotarauta ve Lannamaa, 1998; Malecki, 2002; Polenske, 2004). Özellikle çok merkezli kentsel bölgeler ve çok merkezli metropoliten alanlarda ortaya çıkan politika ağları üzerine yapılan çalışmalar yeni ortaya çıkan yönetim biçimlerinin ve mekanın yeniden şekillenmesinin anlaşılmasında önemli bir birikim sağlamışlardır (Meijers, 2005; Governa ve Salone, 2005; Salet, 2006).

Bu çalışmalar, ağların katkısını, mekansal yarışmacılık ve yönetim ilişkisini de kavramsallaştırmaya yardımcı olan üç konu başlığını tanımlamaktadır. İlk olarak, farklı kentlerdeki kurumlar arasında ortak politika ve stratejik kararların bu yerleşmelerin rekabetçiliğe katkıda bulunduğu ve yerleşmelerin

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

biraraya gelmesi ölçek problemlerinin çözümüne yardımcı olduğu belirtilmektedir (Scott, 1998; Buck ve diğerleri, 2002; Turok, 2002). Yerleşmeler arasında iyi çalışan ağlar ve etkin bir yönetim sistemi kurulduğunda büyük kentler için avantaj olan kentsel ölçek, daha küçük kentlerce de yakalanabilmektedir. Benzer tipteki kentler arasındaki dayanışma ağları uzmanlaşmanın getirilerini arttırırken, farklı özelliklerdeki kentler arasında oluşturulan ağlar çeşitliliğin faydalarını sağlamaktadır. İkinci olarak, birbirine farklı ağlarla bağlanmış olan kentlerin ağların sağladığı dışsallıklarından yararlanabildikleri görülmektedir. Ağsallığın dört ana düzlemi olan ilgili kurumlar arasında politika belirleme ve karar süreçlerinde ortaklık, stratejik ortak eylemler, bilgi paylaşımı ve farklı konularda ortak projeler oluşturma da rekabet konularıyla yakından ilişkilidir (Balducci ve diğerleri, 2004; Kunzmann, 2004). Ağlarla birbirileri ile ilişkilerini pekiştiren kentler bu ağların yardımıyla yaratılan sinerjiyi kullanmaktadırlar. Bu nedenle, kentler için ağlarla gerçekleşen ortaklıklar, küresel ekonominin bir ortağı olabilmek ve kendilerini uluslararası olarak yeniden konumlandırabilmek açısından son derece önemlidir (Scott ve diğerleri, 2001; Clark ve diğerleri, 2004). Çünkü “yerel aktörler arasında yerel sinerji yaratmanın tetiklediği rekabet gücü dünyadaki diğer birimler ile bütünleştirilerek desteklenmelidir” (Camagni, 2002:89). Üçüncü olarak, aynı ağda yer alan diğer aktörlerden bilgi edinme, kentler için hızlı değişen dışsal koşullarda rekabet gücünü ve performansını sürdürebilme açısından son derece vazgeçilmezdir. Politika ağlarının ana yararlarından biri, en iyi deneyimi transfer edebilmeleri ve ilişkilerini esnek bir şekilde kurabilmelerini sağlamalarıdır (Leibovitz, 2003; Provan ve Milward, 2001). Mevcut yerel niteliklere ve kaynaklara dayalı avantajların kısa zamanda aşınması, bu konunun önemini artmasına neden olmaktadır. Storper’ın (1995) belirttiği gibi, kentler arasında formel ve enformel dayanışma ve bilgi ağlarını da içeren ticari olmayan bağımlılıklar, kentlere değişen koşullarda hızlı yanıt verebilme fırsatı sağlamaktadır.

Yukarıda sunulan tartışmalar ve görüşler ağsallığın yalnızca pozitif yanlarına vurgu yapmakta ve eşit olmayan güç ilişkileri, ağ katılımcıları arasında çatışma ve hatta bazı grupların dışlanması gibi sorunlar gözardı edilmektedir. Kamu sektörü ve yönetim birimlerinin halen devam eden egemen konumları (Lyall, 2007), politikacılarla diğer aktörler arasındaki sürtüşmeler (Klijn ve Koppenjan, 2000) önemli sorun alanlarıdır. Ayrıca bu süreci yönetmede devletin rolü pek çok tartışmada gözardı edilmektedir. Devletin ağsallığa ve rekabet gücüne katkısı kuramsal söylemlerde kolayca okunamamaktadır. Doğal olarak yukarıda sıralanan sorunlar farklı mekanlar arasında ağsallıktan sağlanacak beklentileri azaltmakta ve ağlara dayalı yönetim uygulamalarına şüpheyle bakılmasına yol açmaktadır (Marsh, 1998). Ancak ağların yönetim pratiğinin önemli elemanları olduğu konusunda herhangi bir kuşku yoktur.

Kentlerin rekabeti için önemli olan ağların özellikleri

Politika ağları üzerine yapılan kısa bir değerlendirme kentlerin ve bölgelerin rekabeti için bu ağların önemi üzerine tartışmaların çoğunun son derece basitleştirilmiş ve soyutlanmış olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bu bölümde mevcut yazın daha odaklanmış bir şekilde irdelenmekte ve politika ağlarının farklı özelliklerinin kentlerin rekabeti için ne ölçüde önemli olduğu sorusu tartışılmaktadır. Diğer bir değişle, amaç rekabet ve yönetim arasındaki ilişkiyi anlamak ve bazı kentleri diğerlerinden daha rekabetçi yapan ağları tanımlamaktır. Aşağıda yer alan farklı söylemler ağlara dayalı yönetiminin farklı yönlerini ve kentlerin rekabetinde nasıl önemli olduklarını açıklamaya çalışmaktadır.

Birinci söylem, rekabet ve yönetim üzerine tartışmalar politika ağlarının amaçlarını ve ortaya çıkış nedenlerini vurgulamaktadır. Aslında ağların ne olduğu ve ne olmadığı katılımcıların amaçlarıyla ilişkilidir. Nitekim, Hay (1998:38) tarafından verilen ağ tanımında “ortak eylemin düzenlenmesinin biçimleri karşılıklı ortak algı ve tamamlayıcı stratejik gündem aracılığıyla tanımlanmakta ve kurulmakta” olduğu belirtilmektedir. Mevcut yazında temel motivasyonlarına göre iki çeşit ağ tanımlanmıştır: strateji kurma ve bilgi paylaşımı amaçlı ağlar ve tanımlanan politikaları uygulamaya yönelik eylem amaçlı ağlar. Farklı düzeylerde yer alan kurumlar arasında ilişkinin kısıtlı olması sorununu aşabilmek ve özel ortaklar ve sivil toplum örgütleriyle sıkı ilişkiler kurabilmek için son yıllarda farklı tipte politika ağları geliştirilmiştir (Börzel, 1997a). Leibovitz’e (2003) göre bu ağlar karar alma süreçlerinde kamu ve özel sektör arasında olduğu kadar, devlet ve piyasa arasında da köprü

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

oluşturma çabasıdır, Meijers (2005) politika ağlarında gönüllü ortaklığa dayalı yönetim sistemlerinin kent bölgelerin rekabet gücünü arttıracaklarını savunmaktadır. Diğer taraftan eylem temelli ağlar görece olarak kentlere farklı konularda yeni kapasiteler sağlamak ve ortak projeleri ve eylemleri desteklemektedir. Bazı çalışmalarda da ağlar tamamlayıcı ve işbirliği ağları olarak gruplandırılmaktadır. Tamamlayıcı ağlar bölgedeki yerleşimler arasında çeşitliliğin artmasıyla oluşurken, işbirliği ağları tüm bölgenin rekabet gücünü ve yeterliliğini arttırmayı hedeflemektedir (Leibovitz, 2003). İşbirliği ağları karşılıklı ilişkileri ve yerleşimler arasında sosyal ve ekonomik eylemleri düzenlemektedir. Bu da, politika ağlarının neden yalnızca tek tek yerleşmelerin rekabet gücü için değil, fakat aynı zamanda bütün bölgenin rekabet gücü için önemli olduğunu anlatmaktadır.

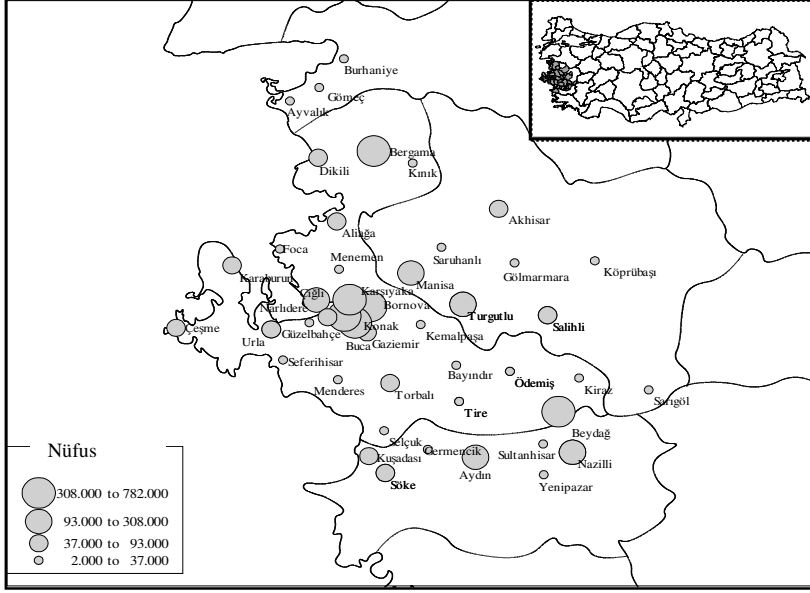
İkinci söylem, yönetim ağlarının yoğunluğu kentler ve kentlerin rekabet edebilirliği için önemli olduğunu belirtmektedir. Massey (1999:160) “ilişki yoğunluğunun kentlere yaratıcılığı geliştirme yetisi verdiğini” savunmaktadır ve aynı şeyin bölgedeki farklı kentler arasında oluşan ağlar için de geçerli olduğu açıktır. Buna karşın dayanışma ve ortaklık ağlarının kurulmasında pek çok ön koşul vardır. Lackey ve diğerlerine (2002) göre en yaşamsal ön koşul ortak amaçların varlığı ve eski ortaklık çabalarında kazanılan deneyimlerdir. Bu ön koşullar sağlandığı durumda bile ağları oluşturmak kolay değildir. Nitekim, yerel aktörlerin ortaklığı konusundaki engeller üzerine tartışan geniş bir yazın bulunmaktadır (Lackey ve diğerleri, 2002; Cigler, 1999; Baker, 1992; Bradshaw, 2000; Cox ve Wood, 1994). Bu engeller arasında, yerel aktörlerin için ortaklığın öncelikli olmaması, birlikte çalışmak için oluşturulan gruplarda gerekli olan örgütlenme deneyiminin olmaması ve amaçların örtüşmemesi gibi bazı engellerin aşılması kolay değildir (Kunzmann, 2004; Eraydin, 2005). Bireycilik ve yerel aktörler arasında güven eksikliği gibi geleneksel kültürel özellikler de yönetimde göz önünde bulundurulması gereken engeller olarak tanımlanmaktadır (Leibovitz; 2003). Yukarıda tanımlanan bütün bu faktörler politika ağlarının yoğunluğunu olumsuz etkilemektedir. Bu engeller karşısında Olson’a (1965) göre ortak eylem için dışardan özel destek ve baskıya ihtiyaç vardır, çünkü dış dünyadan gelen etkiler davranışsal değişiklik için içsel güç yaratabilirler.

Üçüncü söylem, ağ yönetimi ve aktörlerin mevcut ağlarda birbirleriyle nasıl ilişki kurdukları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Pek çok kuramsal tartışmada politika ağlarında aktörlerin eşit koşullarda ilişki kurdukları (Morçöl, 2005; Rhodes, 1997; Sotarauta ve Linnamaa, 1998) ve ağ üyeleri arasındaki ilişkilerin üyeler tarafından uzlaşılan kurallarla belirlendiği (Kickert ve diğerleri, 1997; Klijn ve Teisman, 1997) savunulmaktadır. Buna karşılık uygulamada bu ideal durumu gözlemek oldukça zordur. Pek çok görgül araştırmada ağ üyeleri arasında kademeli ve asimetrik güç ilişkileri saptamıştır. Le Gales (2001:182) gerçekleştirdiği araştırma bulgularına dayanarak ağların mevcut kademeleri ve güç ilişkilerini pekiştirdiğini savunmaktadır. Benzer şekilde Camagni ve Salone’nun (1993) çalışması Fransa’nın kırsal alanında ağların kademelenmiş yapısını vurgulamaktadır. Görgül veriler, kuramsal çalışmalarda benimsenen eşitler arası ilişkiler ve merkeziliğin olmaması şeklindeki varsayımlara karşıt olarak ağlarda bazı aktörlerin önceliğini ve önemini vurgulayan merkeziliğin ve kademelenmenin varlığına işaret etmektedir. Doğal olarak, eşitliğe dayalı ilişkiler kentlerin eşit kazanımı için önem kazanırken, kademeli ve eşitsiz güce dayalı ilişkiler, merkezi konuma sahip olanların çıkarları uğruna, kazanımların dağılımını saptırıp bozabilmektedir.

Bu kuramsal tartışmalar politika ağlarının farklı tip ve özellikleri ile ağlara dayalı yönetim ve rekabet üzerine yapılan bulguları ilişkilendirmenin önemini göstermektedir. Bu nedenle görgül araştırmalar politika ağlarının özelliklerini göz önünde bulundurmaya zorundadır. Politika ağları, özellikle farklı yerleşimlerin bir araya gelmelerinin yarattığı dışsallıkları kullanmak isteyen, ekonomik yapısını dönüştürmek ve değişen koşullara uyum sağlamak için uğraşan bölgeler için önemlidir. Bu nedenle İzmir Bölgesinde yapılan görgül çalışma kentsel yerleşmelere ekonomik performanslarını arttırmak ve birlikte rekabet gücünü artırabilmek için politika ağlarının farklı tiplerinin rolleri ve görece önemi üzerine bir bakış açısı geliştirecek şekilde tasarlanmıştır.

ALAN ÇALIŞMASI: İZMİR KENT BÖLGESİ

Çalışma alanı İzmir Bölgesinde bulunan farklı büyüklük, ekonomik yapı ve uzmanlaşmaya sahip 38 yerleşimi kapsamaktadır (Şekil 1). Çalışmada ele alınan İzmir Bölgesi yönetsel bir birimi değil, akademik ve planlama çalışmalarından esinlenerek oluşturulan işlevsel bir bölgeyi temsil etmektedir. Mevcut idari bölgelerin yeniden tanımlanması için çok sayıda girişim olsa da, dünyada pek çok hızlı büyüyen bölgede olduğu gibi, mevcut idari birimler ve sınırlar bölgenin değişim dinamiklerini ve yeni oluşan ilişkileri yansıtamamaktadır.

Şekil 1. İzmir Kent Bölgesindeki Yerleşimler

İzmir Bölgesinin bu çalışma için önem taşıyan ayırt edici iki özelliği bulunmaktadır. Birincisi, 1980'lerden sonra ulusal ekonomi politikalarındaki değişime koşut olarak bölgenin başarılı bir ekonomik dönüşüm geçirmesidir. 1970'lerdeki bunalıma çözüm olarak gündeme gelen dışsattım politikaları, finansal piyasaların yeniden düzenlenmesi, ticaretin desteklenmesi bölgenin büyümesinde önemli katkı sağlamıştır. İkincisi, 1980'lerle birlikte bölgede ortaya çıkan yeni sivil toplum örgütleri sosyal grupların dayanışmacı ve katılımcı bir karar verme sürecini farklı platformlarda geliştirmesini sağlamıştır. Denilebilir ki İzmir yönetim deneyimi açısından Türkiye'nin önde gelen bölgesidir (Eraydın, 2005).

Yerel ekonomideki büyüme ve gelişme ekonomik faaliyetlerin değişmesinin sonucudur. İlk olarak imalat sanayindeki değişim göze çarpmaktadır. 1980 öncesi sanayi gelişmesi farklı tüketim mallarında çeşitlilik gösterirken, bunun içinde tekstil ve gıda sanayi en yüksek oranlara sahipti. 1980 sonrası yüksek teknolojiye sahip sanayilerin yanı sıra tüketim mallarında da yeni sektörler gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim sürecinde sanayi faaliyetlerinin büyük bölümü merkezde değil, İzmir Metropoliten Alanı dışında kuzey ve güneyde yer seçmiştir. İzmir Metropoliten Alanı içindeki sanayi bölgelerine ek olarak, 1990'lı yıllarda 12 Organize Sanayi Bölgesi farklı yerleşmelerde kurulmuştur ve bunlara 2000'lerde yeni serbest ticaret ve üretim bölgesi ile diğer yenileri eklenmiştir. Bu yeni sanayi bölgeleri uluslararası pazarın talebine uygun üretim yapmaktadır. Bölgede makina, kimya ve elektronik sanayinde yeni sanayi kümelerinin gelişmesi ve altyapı ve ulaşım ağlarına yönelik kamu projeleri de bazı yerleşmelerin büyümesini hızlandırmıştır.

Makina, elektrik ve elektronik gibi yeni gelişen sanayiler dışsattıma yönelmiştir. Ayrıca altyapı kalitesinin ve farklı uzmanlıkları olan firmaların sayılarının artması bölgeye yabancı sermaye

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

yatırımını çekmiş, böylelikle bölge İstanbul'dan sonra ülkenin ikinci yabancı sermaye odağı haline gelmiştir. Yabancı sermayeli firmalar temelde ham maddeye dayalı imalat sanayinde yer alsalar da, hizmet sektöründeki payları da artış göstermeye başlamıştır. Nitekim, bölgede bulunan önemli sayıdaki yerleşim farklı tarım ve imalat ürünlerinde ticaret ve dağıtım merkezi fonksiyonu üstlenmiş olup, bölgedeki büyük kentlerde finans, sigorta ve danışmanlık hizmetlerinde uzmanlaşmış firma sayısındaki artış göze çarpmaktadır.

Bölgedeki yerleşimlerin farklı türde ve seviyede kaynaklara sahip olması, imalat, hizmet, tarım ve turizm gibi farklı faaliyetlerde rekabet avantajı sağlamaktadır. 2000 yılında bütün yerleşimlerde baskın ekonomik faaliyet hizmetler iken, halen bazı yerleşimlerin nüfusunun önemli bir bölümü tarım ve ilgili faaliyetlerle uğraşmakta olup, imalat sanayi de önemli sayıda istihdam yaratmaktadır. Bunun yanında doğal ve tarihi kaynakları bulunan bir grup kıyı yerleşimi de turizm sektöründe uzmanlaşmıştır.

Yerel politikacılar ve lider girişimciler, büyüyen ve gelişen yapısına karşın, İzmir'in İstanbul'un gerisinde kalması karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Bu durum ortak çabaları destekleyerek farklı birimler arasında dayanışma ve ortaklık ağlarının gelişmesine neden olmuştur. Bu çabalar kamu yönetimi reformu kapsamında yapılan yeni yasal düzenlemelerce de desteklenmektedir.

Türkiye'de yerel yönetim sistemi belediyeler, büyükşehir belediyeleri, il özel idareleri ve merkezi yönetime bağlı il müdürlüklerinden oluşmaktadır. 1984 ve 2004-2005 yıllarındaki yerel yönetim reformları yönetimde desantralizasyonu getirmiş, bu kapsamda yetki aktarımı ile belediyelerin kapasitelerinin artırılması hedeflenmiştir. Yönetim yapısının yeniden düzenlenmesi çalışmaları belediyelerin daha iyi hizmet vermesini, finansal kaynaklarını daha verimli kullanmasını ve politika oluştururken merkezi yönetimle işbirliği yaparak aktif katılımı sağlamayı amaçlasa da halen Türk kamu yönetimi merkezi bir yapıya sahiptir.

5215 sayılı yeni Belediye Yasası (2004 yılı) ile belediyelerle diğer aktörler arasında ilişkilerin geliştirilmesi desteklenmiştir. 5355 sayılı Belediyeler Birliği Yasasıyla belediyeler arasında su, kanalizasyon, hizmetler, çevre ve sürdürülebilir ekolojik kalkınma gibi ortak hedeflerde proje geliştirmek yasal hale gelmiştir. Bunun yanında, 5253 sayılı Dernekler Yasası'nın 2004'te çıkması ile sivil toplum kuruluşlarının yasal zemini kuvvetlendirilmiştir. Bu kapsamda, sivil toplum kuruluşlarının uygulamaları üzerindeki merkezi yönetim baskısı azaltılmış, belediyelerle ortak proje geliştirme desteklenmeye başlanmıştır.

İzmir Bölgesinde yer alan yerleşimlerde belediyeler, dernekler ve kurumlar arasında ikili ilişkilerle fikir paylaşma, proje hazırlama, kalkınma stratejileri ve plan yapma amaçlı farklı platformlar oluşturulmuştur. En ilginç örneklerden biri 1995'te kurulan EGEV'in (Ege Ekonomik Kalkınma Vakfı) çalışmalarıdır. EGEV bölgedeki bütün girişimcilerle işbirliği yaparak bölge için kalkınma stratejileri ve katılımcı stratejik bölge planları üretip ekonomik kalkınmayı sağlamayı amaçlamaktadır. Farklı yerleşmelerde konferanslar düzenleyerek belediyeleri, kamu ve özel kuruluşları biraraya getirmekte, bölge için vizyon, yerleşimler için de stratejiler ve projeler belirlemektedirler. Son aşamada, paydaşların projelerin yapılabilirliğini tartıştığı ve kendi uygulamalarını üstlendikleri konferansta çok sayıda belediye temsilcisi bir araya gelmiştir. Fiziksel sonuçları sınırlı kalsa da, bu çabalar karar verme süreçlerinde katılımın ve demokratikleşmenin genişlemesine yardımcı olmuştur. Düzenlenen uluslararası konferanslarla yurtdışındaki yönetim pratikleri öğrenilmektedir. Bu girişimlerin de etkisiyle Kalkınma Ajansları Yasası 2006'da gündeme gelmiş ve İzmir Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Diğer önemli bir örnek ise bir kent yönetim modeli tanımlamayı amaçlayan İzmir Kent Hareketi'dir. Süreç içinde engeller yaşansa da demokratikleşme ve karar vermede şeffaflık sağlama konusunda kalıcı uygulamalardan söz etmek mümkün olabilmektedir.

Ağlara dayalı yönetim yaklaşımının ilk örnekleri olarak geliştirilen bu uygulamalar yerel karar vericilerin dikkatini çekmiş ve bölgedeki yerleşimler arasında rekabet gücünü destekleyen dayanışmacı ve işbirliği temelli faaliyetler ortaya çıkmıştır. İlerdeki bölümde sunulan görgül araştırmada rekabet faktörleri ve politika ağları bu bağlamda değerlendirilmektedir.

YÖNTEM

Bölgedeki yerleşimlerin rekabet gücünde önemli olan faktörleri ortaya çıkarmak ve politika ağlarının rolünü tanımlamak üzere 3 aşamalı bir çalışma tasarlanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında İzmir Bölgesindeki yerleşimlere ilişkin rekabet göstergeleri TÜİK, DPT, Türkiye Patent Enstitüsü, TTGV ve TÜBİTAK gibi farklı kurumlardan toplanmıştır. Bu kurumlardan toplanan veriler yerleşimlerin sosyo-ekonomik dönüşümü ve rekabet gücü düzeylerinin ortaya çıkarılması için kullanılmıştır.

İkinci aşamada ise bölgede üç grup aktör; merkezi hükümetin yerel aktörleri, belediyeler ve STK'lar arasındaki farklı türdeki ağ ilişkilerini ortaya çıkarmak üzere İzmir bölgesinde yer alan kurumlarla bir anket çalışması yapılmıştır. Politika ağlarını ayrıntılı bir şekilde incelemek için bölgede bulunan 37 yerleşim belediyesi ve İzmir Metropolitan Merkezdeki sekiz ilçe belediyesi ile Haziran -Kasım 2005 döneminde derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde ele alınan temel konular (1) yerleşmelerin performansları (2) yerleşmelerin ilişkilerinin coğrafi düzeyi (yerel, ulusal, küresel) (3) belediyeler arasında farklı türdeki ilişkiler ve farklı yerleşimler arasında merkezi hükümetin yerel kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasında oluşan politika ağlarıdır. Derinlemesine görüşmelerle gerçekleşen çalışmada belediyeler ile farklı yerleşimlerdeki diğer yönetim birimleri arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için tasarlanan dört tablo belediye başkanları ve belediyedeki uzmanlar tarafından doldurulmuştur. Bu sorularda politika ağları dört başlık altında toplanmıştır, bunlar stratejik karar verme (kamu ve yarı kamu kurumları arasında), bilgi paylaşımı, ortak projeler ve kültürel-çevresel eylemleri içeren ağlarıdır. Kurumların birbirleri ile olan ilişkilerine yönelik veri elde edildikten sonra, sosyal ağ analizi yöntemi bu ilişkilerin özelliklerini belirlemek için kullanılmıştır.

Sosyal ağ analizi, aktörler arasındaki ilişkileri modelleme ve grup ilişkilerinin yapısını tanımlamaya olanak sağlayan faydalı bir araçtır (Morone ve diğerleri, 2005). Analizde noktalar yerleşimleri, kenarlar ise ilişkileri temsil etmektedir. İlişkilerin grafik temsiline matematiksel tabanı ise sütunların yerleşimlerin ilişki içinde olduğu aktörleri, satırların ise ilişkileri olan aktörler olarak belirlendiği kare, tek tip ve 0-1 (var-yok) elemanlarını içeren sosyo-matriksden oluşmaktadır. Tek tip ağlar aktörlerin arasındaki ilişkileri ölçmemize olanak sağladığından (Wasserman ve Faust, 1994) yönetim ağlarının incelenmesinde kullanılmış, ucinet 6 programı da bu ilişkileri ölçüp grafik olarak test etmemizi sağlamıştır. Ancak, yapılan analizler ilişkilerin niteliği konusunda bir bilgi sağlamadığı için ağlar içinde yer alan kurumlar arasındaki güven, karşılıklılık, güç ilişkileri ve ideolojik farklılıkları ve benzerlikleri ölçülemediği için.

İZMİR BÖLGESİNDEKİ YERLEŞİMLERİN REKABET EDEBİLİRLİK ANALİZİ: REKABET GÖSTERGELERİ VE FAKTÖRLERİNİN TANIMLANMASI

Daha önce de konu edildiği gibi, kentlerin rekabet gücü tanımı üzerine tam bir görüş birliği olmamasına karşın rekabet gücü verimlilik (Krugman, 1994 and 1996), yüksek yaşam standardı, kişi başına GSYİH (Martin, 2003), ücretlerdeki artış (Huggins, 2003; Porter, 2003) ve yüksek sürdürülebilir istihdam seviyesi (European Commission, 2002) gibi önemli göstergelerle ölçülmektedir. Bu çalışmada diğer göstergelere ilişkin verilerin elde edilme zorluğundan dolayı sadece kişi başına GSYİH rekabet göstergesi olarak alınmıştır.

İkinci aşamada ise rekabetçiliğin önemli faktörleri tanımlanmıştır. Bu konu ile ilgili yazın rekabetçilik faktörlerini ölçülebilen ve ölçülemeyen olarak, farklı başlıklar altında gruplamıştır. Bu çalışmada rekabet faktörleri ile ilgili çeşitli çalışmalar incelenerek (Marsh ve Tokarick, 1994; Pinelli, Giacometti, Lewney ve Fingleton, 1995; Deas ve Giordano, 2001; Martin, 2003; Huggins, 2003; OECD, 2001; IMD, 2006), bu faktörler altyapı, insan sermayesi, üretken çevre ve politika ağları olarak gruplanmıştır.

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

İlk grup gösterge altyapı ile ilgilidir. Çevresel ve kentsel kaliteyi yükselten nitelikleri yanı sıra, bilgi altyapısı (internet, telekom, bilgi iletişim teknolojileri), iletişim altyapısı gibi teknik altyapılar kuramsal tartışmalar ve görgül çalışmalarda rekabet gücünü artıran öğeler olarak sıklıkla vurgulanmaktadır. Küresel ekonomiye eklemlenmede özellikle teknik altyapı ve telekomünikasyon altyapısı kuşkusuz önemli bir rol oynamaktadır (Camagni, 2002; Turok, 2004; Begg, 1999; Storper, 1994; Kresl, 1995). Olası göstergeler içinde bilgi altyapısına yönelik bölge ve ülke düzeyinde detaylı veri olduğu halde, yerleşimler düzeyinde ilgili veri olmadığından, çalışmada temel bir gösterge olarak 1000 kişiye düşen telekom kullanıcı sayısı (internet, telefon ve diğer kolaylıklar) altyapı göstergesi olarak alınmıştır.

İkinci grup rekabetçilik göstergesi olarak ilgili yazındaki güçlü bir şekilde vurgulanan insan sermayesi kullanılmıştır. İnsan sermayesi için çeşitli çalışmalarda farklı göstergeler kullanılsa da, bu konudaki en önemli gösterge işgücünün eğitim düzeyi ve yüksek nitelikli işgücü oranıdır. Bilgi yoğun faaliyetlerin artan önemi üniversitelerin yüksek nitelikli işgücünün geliştirmesinde kritik önemde kurumlar olarak ele alınmasına, yüksek eğitilmiş kişilerin de insan sermayesi göstergelerinden biri olarak tanımlanmasına neden olmuştur (Eraydın, 2003). Bu çalışmada, üniversite mezunlarının toplam nüfusa oranı insan sermayesi göstergesi olarak kullanılmıştır.

Rekabetçilik yazınında tanımlanan üçüncü grup gösterge yerleşimlerdeki üretken çevreye ilişkindir. Kent ve bölge seviyesinde uzmanlaşma ve yenilikçilik kapasitesi gibi çeşitli faktörler rekabetçiliğin belirleyicileri olarak kullanılmaktadır. Üretken çevrenin en temel göstergelerinden biri olan yeniliğin, bölgesel kalkınma ve rekabet gücünü arttırdığı üzerinde görüş birliği vardır (Porter, 1998; Camagni, 2002; Malecki, 2002). Pek çok çalışmada yenilikçiliği tanımlamada iki temel gösterge kullanılmaktadır; AR-GE harcamaları ve patent sayıları. İzmir bölgesindeki yerleşimler için AR-GE harcamalarına ilişkin uygun veri elde edilemediğinden, çalışmada yenilikçilik göstergesi olarak yalnızca 1000 çalışan nüfus başına düşen patent, faydalı model, endüstriyel tasarım belgesi sayısı kullanılmıştır. Benzer şekilde, ekonomik yapıdaki çeşitlilik özellikle metropoliten merkezlerde rekabet edebilirliğin nedeni olarak ele alınsa da, uzmanlaşma bir çok çalışmada rekabet faktörü olarak kullanılmıştır (Jacobs, 1969). Uzmanlaşma sınırlı bir coğrafi alanda benzer üretimin yapılmasından dolayı ortaya çıkan avantajları işaret ederken, mekansal olarak yakın ve benzer firmalar arasındaki bilgi yayılımına da dikkat çekmektedir (Henderson ve diğerleri, 1995). Bu çalışmada yerleşimlerin uzmanlaşma düzeyi Krugman uzmanlaşma indeksi kullanılarak hesaplanmıştır.

Rekabetçilik çalışmalarında sıkça kullanılan göstergelerin yanında, bu çalışmada kapsamında politika ağlarıyla ilgili göstergeler de tanımlanmış ve makalenin temel hipotezi; “Politika ağları sağladıkları ağ dışsallıkları, yığılma ekonomileri ve bilgi yayılımını kolaylaşturmalarından dolayı yerleşimlerin rekabet gücünde önemlidir” şeklinde tanımlanmıştır. Bu kapsamda diğer yerleşimlerle olan toplam ilişki sayısı o yerleşimin rekabet gücü göstergesi olarak alınmıştır. Buna ek olarak, çalışmada toplam ağ ilişkilerinin kentlerin ekonomik performansında önemli olduğu, ağların özelliklerinin ve ağlarda kentlerin rolünün önemli olduğu savunulmuş, ve bunlar gelecek bölümde sunulan analitik çalışmaların temelini oluşturmuştur. Rekabet gücü faktörleri üzerine bu kısa tartışma rekabet gücü faktörleri için farklı göstergeler kullanmanın mümkün olabildiğini göstermektedir. Bu analitik çalışmada kuramsal tartışmaların yanı sıra kullanılabilir veri tabanının sınırlılıkları da göstergelerin seçim sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

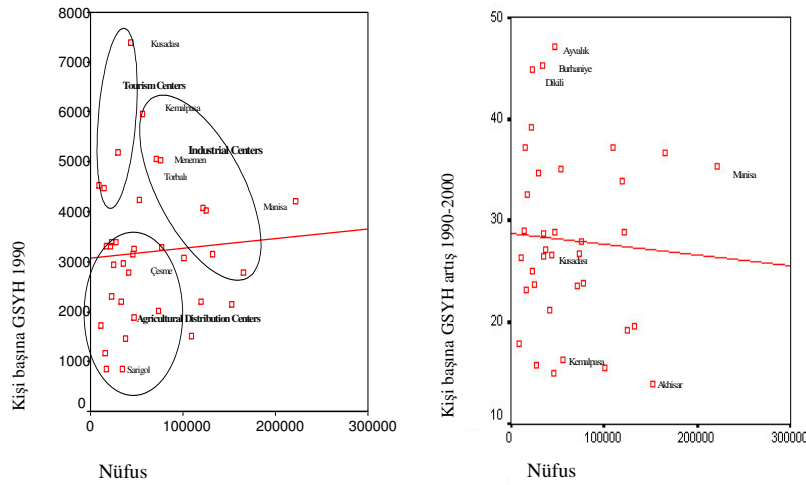
REKABET EDEBİLİRLİK ÜZERİNE VERİ ANALİZİ

İzmir bölgesi 1990 ve 2000 yılı değerleriyle ortalama kişi başına gelir bakımından ülke ortalamasının yaklaşık 2 katından fazlasına sahip olup, Türkiye'nin en gelişmiş bölgeleri arasında yer almaktadır (İzmir bölgesi=4156\$; Ülke ortalaması= 2987\$). Ancak, bölgedeki yerleşimler arasında önemli gelir farkları olup, farklılıklar 1990 yılından 2000 yılına anlamlı bir artış göstermiştir ve değişim katsayısı¹ 0,426'dan 0,432'ye yükselmiştir. İzmir Metropolitene Alanı (İMA) en yüksek kişi başına gelire sahipken, Aliağa yerleşmesi bu kentte bulunan rafineriden dolayı 2. sırada yer almaktadır. Ancak rafineriden elde edilen gelirin ne kadarının Aliağa'da kaldığına ilişkin veri olmadığı ve tüm veri seti içinde sorun yarattığı için analizlerde Aliağa dışarda tutulmuştur.

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Bölgedeki en büyük yerleşim olan İzmir Metropolitan Merkezi hizmetler, ticaret ve hatta imalat faaliyetlerinde önemli bir yere sahiptir. Günümüzde yarattığı istihdam ve GSYİH olarak imalat sanayi ve ticaret bölgenin ekonomisinde büyük bir pay olsa da, İzmir Metropolitan Merkezi görece olarak yüksek teknoloji gerektiren alanlarda uzmanlaşmaya başlamıştır. Öte yandan, önemli tarımsal ve tarihi altyapısı nedeniyle İzmir bölgesinde yüksek GSYİH'ya sahip yerleşimler farklı konularda uzmanlaşma göstermektedir. Kıyıdaki yerleşimler örneğin Kuşadası turizmde, Torbalı-Kemalpaşa-Menemen gibi yerleşimler ise imalat sanayinde (Şekil 2a) uzmanlaşmışlardır. Tarımsal açıdan verimli alanlarda yerleşmiş yerleşimlerin kişi başına gelirleri verimsiz alanlardaki yerleşimlere göre daha yüksektir.

Yerleşimlerin büyüklükleri ve GSYİH değerleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, kentin büyüklüğünün ana rekabet faktörlerinden biri olarak ele alındığı klasik yaklaşımın İzmir için geçerli olmadığı söylenebilir. Şekil 2'de nüfus büyüklüğü ile GSYİH'nın artışı arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemesi yerleşimlerin rekabet gücünde büyüklüğün çok da önemli olmadığını göstermektedir. Ağlar yardımıyla gerçekleşen ilişkiler daha önce de tartışıldığı gibi belirli kentlerin ölçek probleminin aşılması için önemli bir yoldur.

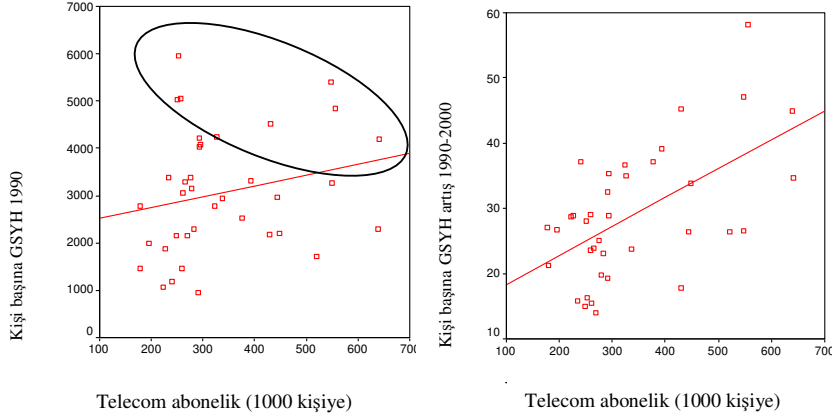

Şekil 2: Farklı nüfus büyüklüklerindeki yerleşmelerin 1990 yılındaki kişi başına GSYİH değeri ve kişi başına GSYİH değerinin 1990-2000 arasındaki değişimi

Hangi faktörler yerleşimlerin rekabet gücünü tanımlamakta öne çıkmaktadır? Çalışmanın bu bölümünde beş faktörden oluşan rekabet göstergeleri elde edilen verilerle kısa bir biçimde değerlendirilmiştir.

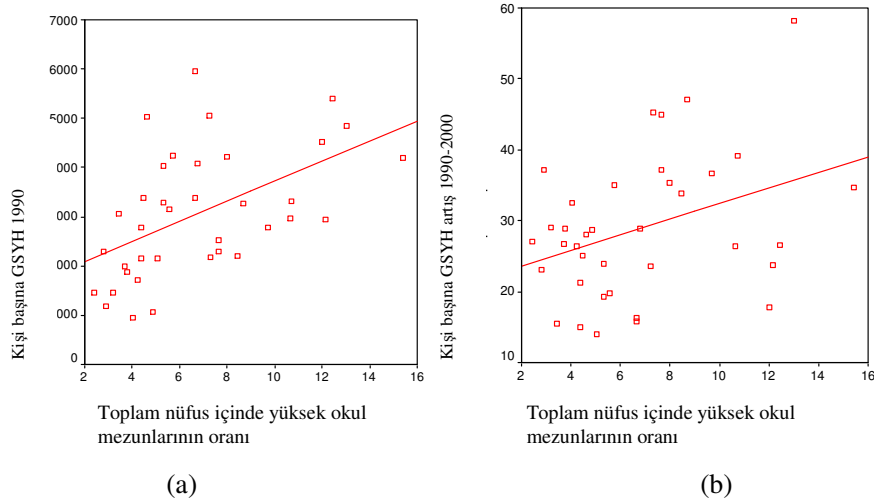
Rekabetçilik düzeyini belirleyen faktörlerinin ilki iletişim altyapısı altında ele alınan 1000 kişiye düşen telekom abone sayısıdır. Kıyı yerleşimlerde telekom kullanıcıları sayısı fazla olsa da, 1990 yılında diğer yerleşimlere göre 1000 kişiye düşen telekom abonesi sapma katsayısı (0,377) düşüktür. Kişi başına düşük gelire sahip olan ve tarım ve hizmetlerde uzmanlaşmış küçük yerleşimlerin iletişim altyapısının daha düşük olduğu gözlenmektedir. 1990-2000 yılları arasında yüksek iletişim altyapısına sahip yerleşimlerin istatistiksel olarak daha fazla büyüdüğü görülmektedir. ($R^2=0,568$ 0.005 düzeyinde anlamlı)

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Şekil 3. 1000 kişiye düşen telekom abone sayısının kişi başına düşen GSYİH ve 1990-2000 yılları arasındaki kişi başına düşen GSYİH artışı arasındaki ilişkisi

Benzer bir ilişki deseni insan sermayesi göstergesi olarak alınan yüksek okul mezunlarının toplam nüfusa oranında da gözlenmektedir. Bu gösterge için, 1990 yılı içinde saptanan sapma katsayısı (0,486) telekom abone sayısına göre daha fazladır. Yüksek okul mezunlarının toplam nüfusa oranı kıyı yerleşimlerinde yüksek iken, tarımın hakim olduğu iç yerleşimlerde düşüktür. Bu durumun iki sebebi vardır; turizmle ilgili firmaların yüksek oranda üniversite mezunu istihdam etmesi ve kıyı yerleşimlere göç eden emekli nüfusun çeşitli küçük ölçekteki sahil kasabalarında emeklilik sonrasında iş kurması. Şekil 4a da görüldüğü üzere insan sermayesi ve kişi başına GSYİH arasında yüksek korelasyon görülsede (Pearson korelasyon katsayısı ,519, 0,001 seviyesinde anlamlı), bu ilişki kişi başına GSYİH artışı bağlamında daha az önemlidir ($R^2=0,363$, 0,05 düzeyinde anlamlı). Ancak, istatistiksel olarak yüksek eğitilmiş kişilerin bulunduğu yerleşimlerin daha hızlı büyüdüğü söylemek mümkündür.

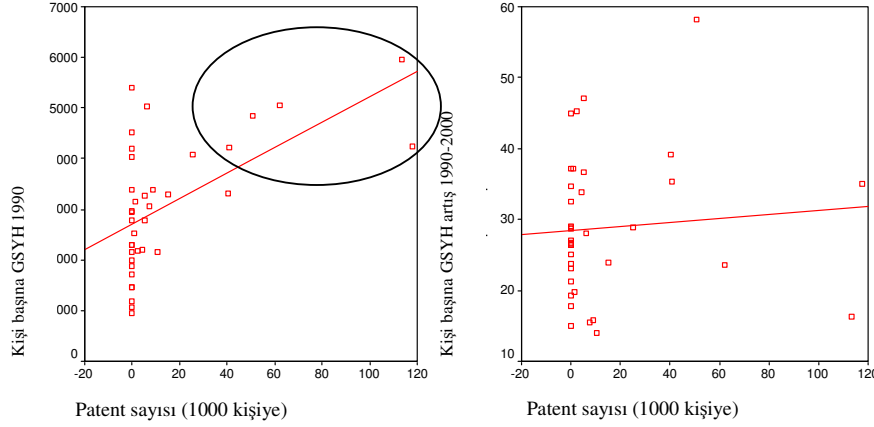

Şekil 4. Yüksek okul mezunlarının toplam nüfusa oranı ile kişi başına düşen GSYİH ve 1990-2000 yılları arasındaki kişi başına GSYİH artışı arasındaki ilişkiler

Rekabet faktörlerinden bir diğeri olan yenilikçilik göstergesi olarak 1000 kişiye düşen patent sayısı alınmıştır. Türkiye’de ve Türkiye’nin gelişmiş bir bölgesi olan İzmir’de henüza AR-GE alanında uzmanlaşan girişimlerin sayısı azdır. Ürün ve süreç geliştirme ile ilgilenen firmalar, ürün geliştirip,

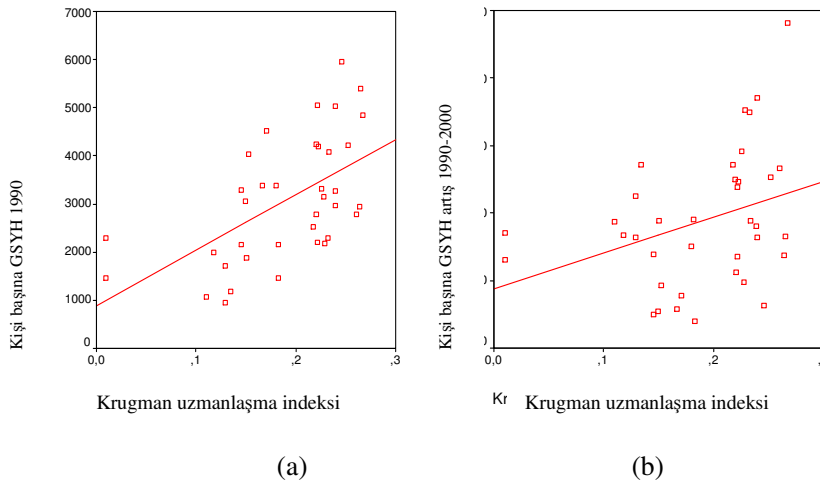
2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

yeni süreçler denese bile bunun pahalı bir uğraş olduğunu düşündüğünden patent almak için başvurmamaktadırlar. Bu nedenle, çoğu yerleşimde bulunan AR-GE firmalarından patent başvurusu gelmemektedir. Bunun yanında, yerleşmelerin uzmanlaşma alanları yenilikçilik açısından önemlidir. Turizm ve tarımla uğraşan firmaların yenilikçilik düzeyinin imalat sanayindeki firmalara oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Sadece dokuz yerleşimde bu gösterge ortalamasının üzerindedir. Bu nedenle patent sayıları ile GSYİH arasındaki korelasyon katsayısının düşük olduğu görülmektedir (Şekil 5.).

Şekil 5. 1000 kişiye düşen patent sayısının kişi başına GSYİH ve 1990-2000 yılları arasındaki kişi başına düşen GSYİH'nın artışı arasındaki ilişkiler

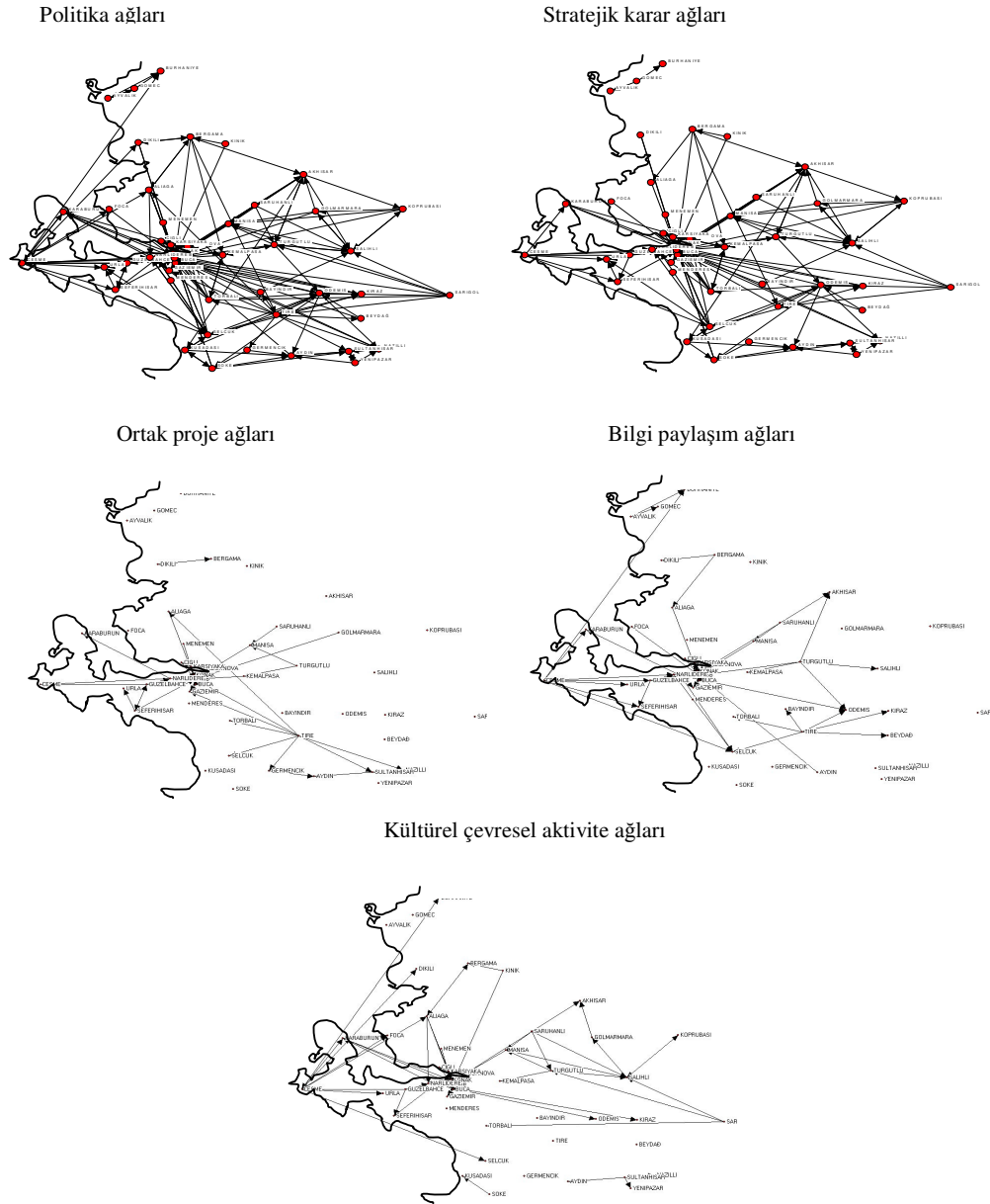
Sonucu gösterge olarak Krugman Uzmanlaşma İndeksi ile yerleşmelerin GSYİH değerleri arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Yerleşmelerin uzmanlaşma alanları farklı olmasına karşılık, bazı yerleşimler dışında genelde yerleşmelerin uzmanlaşma düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 6). Kişi başına GSYİH ve uzmanlaşma katsayısı arasındaki korelasyon anlamlıdır. ($R^2=0.572$, 0,001 düzeyinde anlamlı). Benzer şekilde kişi başına GSYİH artışı ve uzmanlaşma indeksi arasında daha düşük olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup, bu durum uzmanlaşma oranı yüksek olan yerleşmelerin daha hızlı büyüdüğünü göstermektedir.

Şekil 6. Krugman Uzmanlaşma İndeksi ile kişi başına düşen GSYİH ve 1990-2000 yılları arasındaki kişi başına düşen GSYİH artışı arasındaki ilişki

Rekabet gücü faktörleri olarak farklı politika ağları

Rekabet gücü faktörlerine ait verilerin büyük bir bölümü değişik kurumlardan elde edilebilmesine karşılık, politika ağlarına ilişkin veriler için bu durum söz konusu değildir. Politika ağlarına yönelik veri toplamak daha önce de bahsedildiği gibi ancak emek ve zaman gerektiren anket araştırmaları ile mümkün olabilmektedir. Makalenin bu bölümünde, İzmir bölgesi'ndeki 38 yerleşme ve İzmir Metropolitan Merkezdeki 8 ilçe belediyeleri arasında ve belediyelerle gerek kamu kuruluşları gerekse sivil toplum örgütleri arasındaki politika ağlarının tiplerini ve özelliklerini sorgulayan anketin sonuçlarına yer verilmiştir. İzmir Metropolitan Merkez dışındaki ilçe belediyelerinin çalışmada ele alınmasının nedeni bu belediyelerin İzmir Büyükşehir Belediye dışında kendi başlarına kurdular politika ağlarının bulunup bulunmadığının saptanmasıdır. Politika ağları dört başlık altında incelenmiştir: stratejik karar verme, bilgi paylaşımı, ortak proje ve kültürel-çevresel eylemlere yönelik ağlar. Şekil 7'de toplam politika ağları ve farklı tipdeki ağlar sunulmaktadır.

Şekil 7: Farklı tipteki politika ağları

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Politika ağları arasında, stratejileri ve politikaları tanımlayan ağlar en baskın ağlar olarak ortaya çıkmıştır. Bu ağlar değişik kamu kurumları, yarı kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları (STK) arasındaki ilişkileri içermektedir. Bölgedeki bütün yerleşimlerdeki belediyeler arasında ve belediyeler ile kamu kurumları arasında farklı amaçlarla ilişki kurulmaktadır. Bütün yerleşmelerin toplam politika ağlarıyla birbirlerine bağlı oldukları görülmektedir. Belediyeler ve kamu kurumları arasında oluşmuş olan bağların bir bölümünün kamu yönetiminin gerçekleştirilmesi açısından gerekli olduğu söylenebilir. Nitekim, merkezi hükümet fonksiyonlarının yoğunlaştığı il merkezleri (İzmir, Aydın ve Manisa) kamu kurumları ve diğer politika aktörlerinin arasındaki ilişkilerinin odaklaştığı noktalar. Belediyeler ve STK'lar arasındaki stratejik karar verme ağları biraz daha farklı bir yapı göstermektedir. Bu bağlamda bölgenin kıyısında ve batısında STK'ların daha aktif olduğu yerleşimlerde bu ağların daha yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle ağların oluşmasında çevre koruma önemli bir konudur.

Ortak eylemlere yönelik ağlar, ne yazık ki bölgede henüz önemsizdir. Bilginin yayılımı, proje hazırlama ve kültürel-çevresel aktiviteler amaçlı ilişkiler yeni ortaya çıkmakta ve henüz az sayıda yerleşimi kapsamaktadır. Bölgesel işgücünün artışına doğrudan etkisi olacağı beklenen ortak proje ağları İzmir bölgesinde bilgi paylaşımı ve çevre ile kültürel aktivite ağlarından daha da zayıftır (bakınız Şekil 7).

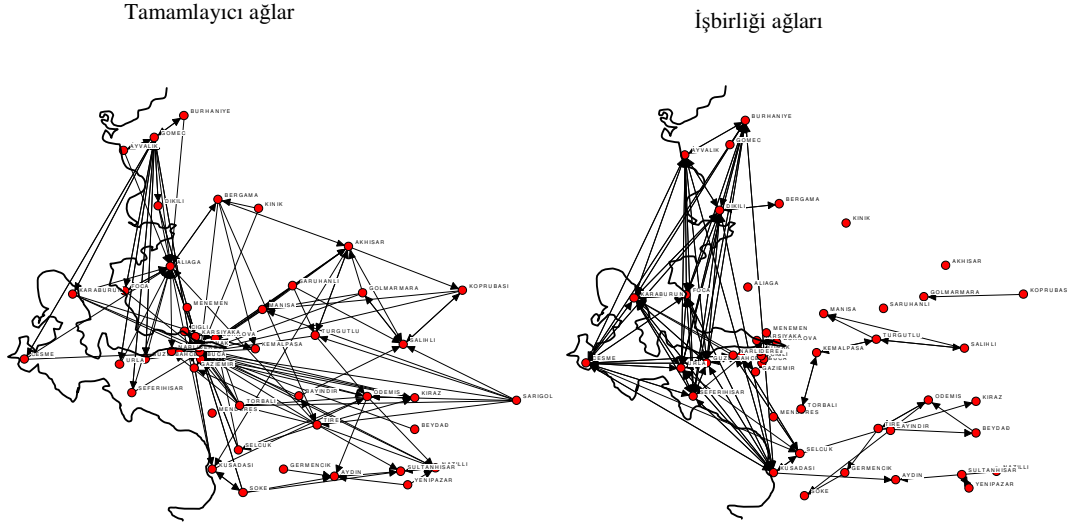
Yüksek kapsayıcılık² oranı politika ağlarında yer almayan yerleşmelerin sayısının oldukça az olduğunu göstermektedir (bakınız Tablo 1). Ancak, proje ağlarında ve kültürel ve çevresel etkinlikler için oluşturulmuş olan ağlardaki düşük kapsayıcılık oranı ve yüksek sayıda bağlantısı olmayan yerleşmeler bölgedeki yerleşmelerin strateji ve politika oluşturma ile bilgi paylaşımında önemli bir yol kat etmelerine karşın ortak proje yapmaya henüz başlamadıklarını göstermektedir.

Tablo 1: Ağ tiplerine göre ağ özellikleri

	Aktör sayısı	İlişki sayısı	Bağlantısı olmayan yerleşme ve belediye sayısı	Kapsayıcılık oranı %
Stratejik karar verme ağları	46	140	1	97
Ortak aktivite ağları	46	104	1	97
Bilgi ağları	46	59	7	84
Proje ağları	46	39	17	63
Ortak kültürel çevresel etkinlikler	46	53	12	73
Toplam	46	187	1	97

Politika ağlarının bir başka sınıflaması ise üyelerinin yapısal özelliklerine dayalı olarak yapılmıştır. Bu çalışmada benzer ekonomik yapıdaki yerleşmeler arasındaki ilişkiler işbirliği ağları ve farklı ekonomik yapıdaki yerleşmeler arasındaki ilişkiler ise tamamlayıcı ağlar olarak tanımlanmıştır. Her iki ağ tipi üzerinde yapılan analizler bu ağlar içindeki bağlantı sayılarının birbirinden oldukça farklı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kıyı yerleşimleri arasındaki ikili ilişkilerde daha çok işbirliği türündeki ağlar önemliyken, farklı büyüklükteki ve farklı konularda ihtisaslaşmaya sahip yerleşmelerde tamamlayıcı türdeki ilişkiler görece daha önemlidir (bakınız Şekil 8).

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Şekil 8: Tamamlayıcı ağlar ve işbirliği ağları

Şekil 7 ve Şekil 8’de sunulan grafikler farklı yerleşmeler arasındaki ilişkilerin yoğunluğu hakkında genel bir fikir vermek için kullanılabilir. Ancak, sosyal ağ analiz yöntemleri yardımı gerçekleştirilen yoğunluk ve merkezilik göstergeleri politika ağlarının yoğunluklarını tanımlamak açısından önemli bulgular sunmaktadır.

İlişkilerin var-yok şekilde belirlendiği bir ağın yoğunluğu toplam bağlantı sayısının olası toplam bağlantı sayısına bölümüdür. İlişkilerin sayılarının belirtildiği bir ağ için yoğunluk ise, toplam bütün değerlerin toplamının olası bağların sayısına bölümüdür. (Borgatti ve diğ., 2002). İzmir bölgesinde mevcut ağların çok yoğun olduğundan söz etmek mümkün değildir. Tablo 2’de görüldüğü üzere, stratejik karar verme ağlarında yoğunluk en yüksek düzeye ulaşırken, eylem odaklı ağlarda yoğunluk görece olarak daha düşüktür.

Tablo 2: Farklı ağların yoğunluk ölçütleri

	Yoğunluk
Stratejik karar verme ağları	0.0648
Bilgi ağları	0.0273
Proje ağları	0.0180
Kültürel çevresel aktivite ağları	0.0245
Toplam	0.0865

Birbirleri ile politika ağları oluşturmuş yerleşmelerin performansında aktörlerin ağ içinde nasıl konumda olduğu da önemlidir. Bundan dolayı da analizlerde yerleşmelerin merkezi bir pozisyonda olup olmaması ve ağların yapısı üzerinde durulmuştur. Merkezi konumda olmak Freeman’ın merkezilik ölçütü yani simetrik bir grafikte belirli bir köşe noktaya (vertex) komşu diğer noktaların sayısının maksimum olası ilişki sayısına bölünmesiyle elde edilen yüzdendir (Borgatti ve diğerleri, 2002). Değerler yüzde yüze ne kadar yakın ise merkezilik derecesinin o kadar yüksek olduğu kabul edilmektedir.

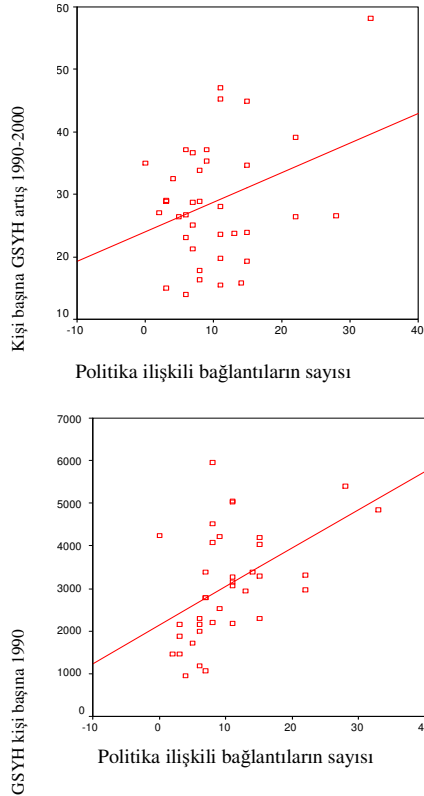
2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Tablo 3'te görüldüğü üzere, belediyeler kamu kurumları ve STK'ların arasında oluşan stratejik karar verme ağları eylem odaklı ağlardan göreceli olarak daha fazla merkezi yapı göstermektedir. Bilgi aktarımı amacıyla oluşan ağların ise daha az merkezi bir yapısı olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Merkezilik ölçüsü

	Freeman Merkezilik indeksi
Stratejik karar verme ağları	60.29%
Bilgi ağları	15.12%
Proje ağları	28.21%
Kültürel çevresel etkinlik	22.42%
Toplam	61.55%

İzmir bölgesindeki yerleşimlerin gelir seviyesi ve ekonomik büyümeleri politika ağlarının oluşmasından nasıl etkilenmektedir? İstatiksel analizler kişi başına düşen GSYİH'si daha yüksek olan yerleşimlerin diğer yerleşimlerle olan bağlantılarının GSYİH'si düşük olanlardan daha fazla olduğunu göstermiştir (Pearson korelasyon katsayısı= 0,490, 0,005 düzeyinde anlamlı). Fakat GSYİH'nin artışı ile yerleşmelerin farklı amaçlarla kurduğu bağlantı sayısı arasındaki ilişki daha zayıftır (bakınız Şekil 9a,b). Ancak, farklı ağ tiplerine göre bulgular farklılaşmaktadır. Kişi başına düşen GSYİH değerleri ile ortak projeler ve diğer ortak eylem ağları arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Bunun bir nedeni proje ve ortak faaliyetler konusundaki işbirliğinin mekansal yakınlığa daha duyarlı olmasıdır. Aksine, stratejik karar verme ve bilgi paylaşımı odaklı bağlantılar yerleşimlerin rekabet güçlerine koşut olarak artmaktadır.

Şekil 9: Yerleşmelerde 1990-2000 arası kişi başı GSYİH ve GSYİH artışına göre politika ilişkili bağlantıların toplam sayısı

Rekabetçilik göstergeleri arasındaki ilişki

Farklı rekabetçilik göstergeleri arasındaki ilişki ve bağlantıların düzeyine yönelik bulgular göstergeler arasındaki korelasyon katsayılarının hepsinin pozitif olduğunu ve bazılarının istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. (bakınız Tablo 4). Ancak, korelasyon katsayıları çok yüksek değildir. Bu durum katsayıların bir sonraki bölümde anlatılacak ekonometrik analizlerde bağımsız değişkenler olarak kabul edilebileceğini göstermektedir.

Tablo 4: Farklı rekabetçilik göstergeleri arasındaki korelasyon katsayıları

	Kişi başına GSYH artışı 1990-2000	Kişi başına GSYH 1990	Yüksek eğitilmiş nüfus oranı	Telekom 1000 kişiye %	Çalışan nüfus içinde girişimci oranı	Patent 1000 kişiye	Krugman uzmanlaşma indeksi	Toplam politika ağırları
Kişi başına GSYH artışı 1990-2000	1	-,090	,354(*)	,463(**)	,401(*)	,106	,152	,337(*)
Kişi başına GSYH 1990	-,090	1	,530(**)	,254	,600(**)	,568(**)	,615(**)	,490(**)
Yüksek eğitilmiş nüfus oranı	,354(*)	,530(**)	1	,679(**)	,704(**)	,101	,645(**)	,618(**)
Telekom 1000 kişiye %	,463(**)	,254	,679(**)	1	,537(**)	-,043	,417(*)	,573(**)
Çalışan nüfus içinde girişimci oranı	,401(*)	,600(**)	,704(**)	,537(**)	1	,469(**)	,555(**)	,498(**)
Patent 1000 kişiye	,106	,568(**)	,101	-,043	,469(**)	1	,292	,019
Krugman uzmanlaşma indeksi	,152	,615(**)	,645(**)	,417(*)	,555(**)	,292	1	,478(**)
Toplam politika ağırları	,337(*)	,490(**)	,618(**)	,573(**)	,498(**)	,019	,478(**)	1

İZMİR BÖLGESİNDEKİ YERLEŞMELERİN PERFORMANSI AÇISINDAN DİĞER REKABET FAKTÖRLERİ İLE BİRLİKTE POLİTİKA AĞLARININ GÖRELİ ÖNEMİ

Bir önceki bölümde sunulan analitik çalışmalar 1990'lı yılların başında bölgedeki yerleşmelerin rekabetçilik seviyesinin birbirlerinden oldukça farklı olduğunu ve aynı zamanda farklı büyüme oranlarına sahip olduklarını açıkça ortaya koymuştur. İzmir bölgesinde yerleşmelerin GSYİH'lerinin büyümesinde hangi faktörler öne çıkmaktadır? Farklı yerleşimler arasındaki politika ağırları ekonomik büyümede önemli midir? Bu iki soru bu bölümde sunulan çalışmaların odak noktasıdır.

Glaeser'in (1994) belirttiği gibi ekonomik büyümenin nedenleri üzerine bir uzlaşma yoktur. Fakat sermaye birikimi modellerinin (Solow modelleri) büyüme oranının büyük bir kısmını açıklamadığına yönelik genel bir düşünce vardır. Bu durum bilginin üretimi (Romer, 1988), bilginin yayılımı (Lucas, 1988), yığılma ekonomileri ve insan sermayesi (Rauch, 1991; Glaeser, 1992) gibi konuların ekonomik büyüme yazınına girmesine neden olmuştur.

Bu konular dikkate alınarak bu çalışmada neoklasik sermaye birikim modeli yerine, üretim fonksiyonuna bağımlı olmayan ve bilgi kalitesine çok duyarlı olmayan bir model kullanılmıştır. Kullanılan model Barro (1991) tarafından geliştirilmiş ve sonra Barro ve Sala-i Martin (1995) tarafından geliştirilmiştir. Martin'e (2003:5-5) göre "Barro'nun formülasyonu, koşullu ve koşulsuz beta-yakınsamanın ekonometrik irdelemesini yapmayı sağlarken, farklı mekansal birimler arasında OLS regresyonu ile kişi başına GSYİH yakınsamasının da test edildiği büyük bir yazının temelini oluşturmaktadır". Bu model farklı mekanlar arasında yakınsama veya iraksama olup olmadığına dair bulguları ortaya çıkarmakta, böylelikle farklı yerleşmelerin başlangıç kişi başına GSYİH'lerinin birbirinden farklı olmasının ve büyüme sürecindeki diğer değişkenlerin önemini saptamak mümkün olabilmektedir. Bu yaklaşımın en büyük avantajlarından bir tanesi esnek yapısıdır. Buna rağmen

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

veriye ulaşmadaki sorunlar analizleri kısıtlamaktadır. Nitekim bazı verilere erişilemediği için bu çalışmada bazı faktörleri model çalışmalarına eklemek mümkün olamamıştır. Bunların başında sosyal sermaye, güç ve güven gelmektedir.

Model çalışmalarında kullanılan regresyon denkleminde 1990-2000 yılları arasında (i) yerleşiminin kişi başına düşen GSYİH artışının başlangıç kişi başına GSYİH değerleri ile ilişkili olduğu ve teknik gelişme düzeyinin tüm yerleşimlerde benzer olduğu varsayımları kullanılmaktadır. Diğer açıklayıcı değişkenler olmadan elde edilen model sonuçları yüksek GSYİH artış oranlarının düşük kişi başına başlangıç GSYİH değerleri ile bağlantılı olup olmadığı bilgisini sağlarken, diğer açıklayıcı değişkenlerin eklenmesi koşullu yakınsamanın irdelenmesini mümkün kılmaktadır.

Bu makalede yapılan analizlerde Barro regresyonuna ekonomik büyüme kuramlarındaki temalardan yararlanılarak çeşitli değişkenler eklenmiştir. Bazı değişkenlere ilişkin verinin bulunmaması durumunda ise bunların yerine geçebilecek ek değişkenler kullanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan değişkenler son dönemde yapılan diğer görgül çalışmalarla benzerlik göstermektedir (George, Oxley ve Carlaw, 2004; Martin, 2003; Durlauf ve Quah, 1998). Çalışmada bilgi, yenilik ve bilginin yayılımı üç değişkenle tanımlanmıştır; toplam nüfusta yüksek okul mezunları oranı, 1000 kişi başına düşen patent sayısı ve yerel Moran endeksi³ ile hesaplanmış yayılım etkileri değişkenleri. Lucas'ın (1988) değindiği gibi insan sermayesi ve yenilikçiliğe ek olarak kentlerin en temel işlevlerinden biri diğer dışsalılıklarla birlikte bilgi transferidir. Görgül pek çok çalışma bilgi ve insan sermayesi birikimi olan yerleşmelerin büyüme sürecince bilginin yayılımını kolaylaştırıcı bir rol oynadığını göstermiştir. Bundan dolayı mekansal otokorelasyon ölçütleri farklı şehirler arasındaki bilgi yayılım seviyelerini tanımladıkları için önemlidir. Yukarıda bahsedilen üç değişkene ek olarak 1000 kişiye düşen telekoma kayıtlı kişi sayısı bilgi altyapısını göstermek için kullanılmıştır.

Son olarak bölgedeki yerleşimlerin kişi başına düşen GSYİH büyümesindeki politika ağlarının önemini irdelemek için 2 değişken kullanılmıştır. Bu değişkenlerden yerleşmelerin bağlantı yoğunluğu bir yerleşmenin mevcut toplam bağlantı sayısının o yerleşmenin konularda (stratejik karar verme, strateji oluşturma, bilgi paylaşımı, proje hazırlama ve kültürel ve çevresel faaliyetler) toplam olası bağlantı sayıları içindeki payı ile ölçülmekte, Freeman'in merkezilik indeksinde ise her yerleşme için o yerleşmenin toplam ilişkiler bütünü içindeki konumunu belirten indeks değeri kullanılmaktadır.

Son iki değişken hariç analizde kullanılan değişkenler 1990 yılına aittir. Son iki değişken saha araştırmasında gerçekleştirilen anket sonuçlarına dayanmaktadır. Bu ilişkilerin ne zaman oluştuğunu kesin olarak ortaya çıkarmak mümkün olmamakla birlikte hepsinin 1990-2000 yılları arasında ortaya çıktığı saptanmıştır. Bu nedenle değişkenlerin ait olduğu zaman dilimi açısından önemli bir sorun bulunmamaktadır. Değişkenler, değişkenlerin tanımları ve veri kaynakları Tablo 5'de sunulmaktadır.

Tablo 5: Modelde kullanılan değişkenler

	Göstergeler	Tanımları	Yıl	Verinin Kaynağı
Altyapı	ALTYAPI	1000 kişiye düşen Telekom üyelik sayısı	1990	DPT
Yüksek nitelikli işgücü	İNSAN SERMAYESİ	Yüksek eğitilmiş nüfusun oranı (%)	1990	TÜİK Yıllık istatistikler 1990
Bilgi birikimi	YENİLİK	1000 kişiye düşen patent, ürün ve süreç geliştirme, yeni tasarım sayıları	1990	TTGV TUBITAK
	UZMANLAŞMA	Krugman uzmanlaşma indeksi	1990	TÜİK Yıllık imalat istatistikleri 1990
Bilginin yayılımı	YAYILMA	Mekansal otokorelasyon Yerel Moran istatistiği	1990	Karayolları Genel Müdürlüğü
Politika ağları	YOĞUNLUK	ilişkisi sayısının olası ilişki sayısına bölümü	1990 to 2000	Araştırma sonuçları 2004
	MERKEZİLİK	yerleşmenin ağdaki merkeziliği		

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Yapılan çalışmalarda üç model geliştirilmiştir. Birinci modelde başlangıç dönemi olan 1990'a ait kişi başına düşen GSYİH'nin yanında bilgi ve bilgi altyapısına ait üç açıklayıcı değişken, ikinci modelde diğer değişkenler yanısıra bilgi yayılımı tanımlayan yerel Moran I değişkeni, üçüncü modelde ise, ikinci modelde kullanılan değişkenlere ek olarak politika ağlarına yönelik değişkenler kullanılmıştır. Her üç modelde de bağımsız değişken 1990-2000 yılları arası kişi başına GSYİH artışı olarak alınmıştır.

Sonuçlar İzmir bölgesinde 1990-2000 yılları arasında koşullu bir yakınsamanın söz konusu olduğunu göstermiştir. Kişi başına GSYİH'sı yüksek olan yerleşimler düşük GSYİH artışı yaşarken, düşük GSYİH'sı olan yerleşimlerde gelir artışı daha yüksek olmuştur. Bunun en önemli nedenlerinden birisi büyük yerleşimlere olan yoğun göçtür. Farklı bölgelerden ana yerleşim merkezlerine olan iç göç bu yerleşimlerdeki kişi başına gelir artış oranlarını olumsuz bir şekilde etkilemiştir.

Bilgi altyapısını tanımlayan faktörlerin model çözümlerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı sonuç vermeleri yerleşmelerin büyümesinde bilgi faktörlerinin önemini göstermektedir. Benzer şekilde ikinci modelde kullanılan bilgi yayılım değişkeninin de işareti pozitif ve 0,05 düzeyinde anlamlıdır. Buna rağmen bu faktörün analize eklenmesinin kişi başına düşen GSYİH büyüme oranını açıklamakta katkısı oldukça düşük düzeydedir. Yerleşimlerin ağlardaki performansına yönelik iki değişken de istatistiksel olarak anlamlıdır ve GSYİH artış oranlarının diğer modellerde açıklanamayan büyük bir kısmını yakalamıştır. İlgili yazında da değinildiği gibi ağ yoğunluğu yerleşmelerin büyüme performansları ile pozitif olarak ilişkilidir. Merkezilik ölçüsü ise çeşitli çalışmalardaki (Camagni ve Salone, 1993; Le Gales, 2001) bulguların aksine negatif bir işarete sahiptir. Bulgular merkezi konumlara sahip yerleşimler görece daha düşük GSYİH büyüme oranlarına sahip olduğunu göstermiştir. Sonuçlar ağların çerperinde yer alan yerleşimlerin yüksek büyüme oranına sahip yerleşimler olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Model bulguları

	Katsayı	Standart sapma	t-ratio	Anlam düzeyi	VIF
MODEL 1:					
Bağımlı değişken: INCREASE					
INTERCEPT	1,326	0,438	3,026	0,005	
Ln GSYH kişi başına 1990	-0,354	0,311	-3,143	0,004	1,382
Ln ALTYAPI	0,444	0,145	3,071	0,004	1,318
Ln İNSAN SERMAYESİ	0,278	0,103	2,699	0,11	1,358
Ln YENİLİK	0,028	0,013	2,146	0,04	1,485

R²=0,510

F= 8,312 0,000 düzeyinde anlamlı

Durbin-Watson= 1,763

	Katsayı	Standart sapma	t-ratio	Anlam düzeyi	VIF
MODEL 2:					
Bağımlı değişken: INCREASE					
INTERCEPT	1,410	0,433	3,258	0,003	
Ln GSYH kişi başına 1990	-0,354	0,311	-3,143	0,002	
Ln ALTYAPI	0,435	0,141	3,094	0,004	
Ln İNSAN SERMAYESİ	0,235	0,102	2,311	0,027	
Ln YAYILMA	0,069	0,027	2,525	0,017	

R²=0,532

F(4,32)= 9,1 000 düzeyinde anlamlı

Durbin-Watson= 1,46

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

MODEL 3:					
Bağımlı değişken: INCREASE					
	Katsayı	Standart sapma	t-ratio	Anlam düzeyi	VIF
INTERCEPT	1,395	0,397	3,511	0,001	
Ln GSYH kişi başına 1990	-0,467	0,108	-4,328	0,000	1,34
Ln ALTYAPI	0,567	0,136	3,511	0,000	1,548
Ln İNSAN SERMAYESİ	0,231	0,093	2,500	0,018	1,344
Ln YENİLİK	0,009	0,014	0,625	0,537	1,920
Ln YAYILMA	0,078	0,025	3,124	0,004	1,550
Ln MERKEZİLİK	-0,219	0,088	-2,477	0,019	8,756
Ln YOĞUNLUK	0,152	0,870	1,739	0,092	8,570

R²= 0,637

F= 8,761 (6,36) 000 düzeyinde anlamlı

Durbin-Watson= 1,704

Tablo 6'da görülen model sonuçları kuramsal tartışmaları desteklemekte ve kişi başına düşen GSYİH artışında mevcut yazında sıkça belirtilen rekabet göstergelerine ek olarak politika ağları ve bilgi yayılımlarının önemini ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle, bulgular yerleşimlerin bireysel niteliklerinin yanısıra ilişkiyel kapasiteleri ve bu kapasitelerinin sonucu olarak katıldıkları politika ağlarının önemli olduğu vurgulamaktadır.

SON VERİRKEN

Büyük şehirler ve bölgelerde 1990'lı yılların başından beri küresel ekonominin getirdiği yeni koşullarda yeni bölgesel örgütlenmeler, farklı yerleşim birimleri arasında işbirlikleri, bölgesel düzeyde mekansal planlamanın yeniden tanımlanması ve karar süreçlerinin çok aktörlü ve çok düzlemli bir biçimde yeniden düzenlenmesi teşvik etmektedir. Bu ortamda mekanlar arası rekabet ana konulardan biri haline gelmiş ve kentlerin ve bölgelerin rekabet gücü temel konulardan biri haline gelmiştir. Buna karşılık pek çok örnekte yönetsel reformlar sınırlı kalmış ve oluşturulan yeni sistemler ekonomik ve mekansal dönüşümlerin ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmıştır (Brenner, 2003; Salet, Thorley ve Kreukels, 2003). Bu durum yerel aktörler, özellikle belediyeler, merkezi hükümetin taşra teşkilatları ve STK'lar üzerinde farklı yerleşmeler arasında oluşturulmuş ağların sağladığı sinerjiyi kullanabilmek konusunda hem özendirici olmakta hem de bu bağlamda bir baskı oluşturmaktadır. Politika ağları yeni oluşturulmuş mekanizmalar ve yeni yönetim birimlerinin yapmaya çalıştıkları mekansal ve ekonomik dönüşümler ile gerçek ihtiyaçlar arasında ortaya çıkan boşlukları doldurmak için önemli hale gelmektedirler. Aradaki boşluk halen çok önemlidir ve hükümetler genellikle var olan yönetsel sistemlerinde büyük çaplı bir değişiklik yapmaktan kaçınmaktadırlar.

Yönetsel reformlar 1981 yılından beri yabancı sermaye ve dışsattım odaklı üretim faaliyetlerinin yoğunlaştığı İzmir bölgesinin gündeminde. 1980'lerde gerçekleştirilen yönetsel değişimler merkezi hükümetin yüklendiği bazı işlevlerin, belirli hizmetlerin ve planlama yetkisinin merkezden metropoliten belediyelere ve diğer belediyelere aktarılması ile gerçekleşmiştir. Öte yandan, İzmir bölgesi gibi bir idari tanım olmamasına karşın bölgedeki yerleşmeler arasında kişilerin, malların ve hizmetlerin akışı artmış ve bu bölgede yer alan yerleşmeler arasında ilişkiler ve politika ağları güçlenmiştir. Bu durum 1990'lı yıllardaki yönetim üzerine olan tartışmaları tetiklemiş, ancak 2000'li yılların başında yapılan düzenlemeler kurumsal bir yeniden yapılanmanın istenen şekilde gerçekleşmesini sağlayamamıştır. 2004 yılında yapılan düzenleme ile İzmir Metropoliten Merkezinin sınırlarının genişlemiş olsa bile bu sınırlar yetersiz kalmış olup, mevcut durumda ekonomik olarak bütünleşmiş şehirlerin hepsini kapsamamaktadır.

Günümüzde yerleşmelerin rekabet güçlerini artırabilmeleri için politika ağları ile sağlanan ekonomik dışsallıklara olan gereksinimleri artmaktadır. İzmir bölgesi üzerine olan çalışma belediyeler, kamu kurumları ve STK'lar arasında çok sayıda ilişkinin mevcut olduğunu göstermiştir. Bunlardan birçoğu ortak politikalar ve stratejiler oluşturma ve fikir ve bilginin dağılımı üzerine odaklanmıştır. Buna karşılık, somut projeler için yeterli düzeyde ortak girişimlerin henüz çok kısıtlı olduğu izlenmektedir.

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Bunun bir nedeni bölgede çok yavaş gelişen işbirliği alışkanlığıdır. Ancak araştırma bulguları bölgede etkili kurumsal bir sistem olmamasına ve somut işbirliği gerektiren ilişkilerin az olmasına karşılık mevcut ağlarla sağlanan gelişmelerin bölgedeki yerleşmelerin ekonomik performanslarında etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Birlikte hareket etmenin yararları ve ortaklıkların yarattığı olumlu etkilerden yararlanabilmek için yerleşimler arasında yeni ağların oluşturulması politika geliştiren yöneticilerin ve siyasetçilerin dikkat etmesi gereken bir unsurdur. Yapılması gereken kurumsal reformların yenilikçiliğinin ve insan sermayesinin gelişmesini, teknik altyapının iyileştirilerek bilgi ekonomi için gerekli koşulların sağlanması kadar bölgedeki yerleşmeler arasında politika ağlarının gelişmesini destekleyen mekanizmaları da içermesi gerekmektedir. İzmir ağların ve bilgi yayılımlarının yerleşmelerin rekabet gücünü ve büyüme potansiyelini arttığı ekonomik bir bölge olup, bu bölgede geliştirilecek yönetim mekanizması eğer farklı yerleşimler arasında ağların gelişmesine yardımcı olabilirse bu bölgenin gelişmesine ve rekabet gücünün artmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- BAKER H. R. (1992) Important factors concerning the discussion of multicomunity collaboration, içinde P. Korsching, T. Borich ve J. Steward (Eds.) *Multicomunity collaboration: An evolving rural revitalization strategy*, 143-148. Ames: Iowa State University Press.
- BALDUCCI A. KUNZMANN K. R. ve SARTORIO F. S. (2004) Towards creative city region governance in Italy and Germany, *DISP* 158, 2-4.
- BARRO B. J. (1991) Economic growth in a cross section of countries, *Quarterly Journal of Economics* 106, 407-44.
- BARRO, R ve SALAI- MARTIN (1995), *Economic Growth*, McGraw-Hill.
- BEGG I. (1999) Cities and competitiveness, *Urban Studies*, 36, 795-809.
- BENINGTON, J. ve HARVEY, J. (1998) *Transnational local authority networking within European Union: passing fashion or new paradigm*, içinde *Comparing Policy Networks*, in: MARSH, D. (Ed) *Comparing Policy Networks*, Open University Press: Buckingham, 149-184.
- BORGATTI S. P., EVERETT M. G. ve FREEMAN L. C. (2002) *Ucinet for Windows: Software for Social Network Analysis*, Harvard M.A: Analytic Technologies.
- BÖRZEL T. (1997a) Policy Networks - A New Paradigm for European Governance?, RSC Working Paper No. 97-19, European University Institute, Florence.
- BÖRZEL, T. (1997b) What's so special about policy networks? An exploration of concept and its usefulness in studying European governance, *European Integration online Papers* (EioP), 1, no 16, <http://eiop.or.at/eiop/texte/1997-016a.htm>
- BOSCHMA R. A. (2004) Competitiveness of Regions from an Evolutionary Perspective, *Regional Studies* 38(9), 1001-14.
- BRADSHAW T. K. (2000) Complex community development projects: Collaboration, comprehensive programs, and community coalitions in complex society, *Community Development Journal* 35, 133-45.
- BRENNER, N. (1999) Globalisation as reterritorialisation: The rescaling of urban governance in the European Union, *Urban Studies*, 36, 431-451.
- BRENNER, N. (2003) Metropolitan Institutional reform and the rescaling of state space in contemporary Western Europe, *European Urban and Regional Studies*, 10(24), 297-324.
- BRENNER, N. (2004) *New state spaces: urban governance and the rescaling of statehood*. London and New York: Oxford University Press.
- BRESSER H. T. A ve O'TOOLE L. J. (1998) The selection of policy instruments: A network-based perspective, *Journal of Public Policy*, 18, 213-39.
- BUCK, N., GORDON, I, HARDING, A., ve TUROK, I. (2002) *Changing Cities: Urban Competitiveness, Cohesion and Governance*, Palgrave Macmillan: Basingstoke.
- BUDD L. ve HIRMIS A. (2004) Conceptual Framework for Regional Competitiveness, *Regional Studies*, 38, 1015-28.
- CAMAGNI R. (2002) Territorial competitiveness, globalisation and local milieux, *European Spatial Research and Policy*, 9, 63-90.
- CAMAGNI R.P. ve SALONE C. (1993) Network urban structure in Northern Italy: Elements for a theoretical framework, *Urban Studies*, 30, 1053-64.

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

- CIGLER B. A. (1999) Pre-conditions for the emergence of multi-community collaborative organizations, *Policy Studies Review* 16, 86-102.
- CLARK G., PALASKAS T., TTRACEY P. ve TSAMPRA M. (2004) Globalisation and Competitive Strategy in Europe's Vulnerable Regions: Firm, Industry and Country Effects in Labour-intensive Industries, *Regional Studies*, 38, 1085-1100.
- COOKE, P. ve MORGAN, K. (1993) The network paradigm: new departures in corporate and regional development, *Environment and Planning D: Society and Space*, 11, 543 – 564
- COX K. R. ve WOOD A. (1994) Local government and local economic development in the United States, *Regional Studies*, 28, 640-46.
- DOWDING, K. (1995) Model or metaphor? A critical review of policy network approach, *Political Studies*, XLIII, 136-158
- DURLAUF, S.N. ve QUAH, D.T. (1998) "The new empirics of economic growth," Working papers 3, Wisconsin Madison - Social Systems.
- DEAS I. ve GIORDANO B. (2001) Conceptualising and measuring urban competitiveness in major English cities: an exploratory approach, *Environment and Planning A*, 33, 1411–29.
- DIXON J. ve DOGAN R. (2002) Hierarchies, networks and markets: Responses to societal governance failure, *Administrative Theory and Praxis*, 24, 175-96.
- ERAYDIN, A. (2005) From a Metropolitan core with a large hinterland to a polycentric city region, TÜBİTAK için hazırlanan yayınlanmamış rapor.
- ERAYDIN, A. (2003) Dynamics and agents of regional growth: The performance of SME clusters in Europe, içinde B. Fingleton A.Eraydın ve R. Paci (Eds.) *Regional Economic Growth, SMEs and the Wider Europe*, Ashgate, Aldershot .
- GEORGE, D.A. R., OXLEY, L. ve CARLAW, K. I. (2004), *Surveys in economic growth: theory and empirics* Oxford: Blackwell .
- GLAESER, E.L. (1994) Cities, information and economic growth, *Cityscape*, 1, 9-47.
- GLAESER, E.L., KALLAL, H.D. SCHEINKMAN, J.A. ve SHLEIFER, A. (2002) Growth in cities, *The Journal of Political Economy*, 100(6), Centennial Issue, 1126-1152.
- GOLDSMITH, S. ve EGGERS, W.D. (2004) *Governing by Network*: Washington D.C.: Brooking Institution Press.
- GORDON I. R. (1999) Internationalisation and urban competition, *Urban Studies*, 36, 1001–16.
- GOVERNA F. ve SALONE C. (2005) Italy and European spatial policies: polycentrism, urban networks and local innovation practices, *European Planning Studies*, 13, 2, 265-283.
- HAY, C. (1998) The tangled webs we weave: the discourse, strategy and practice of networking, in Comparing Policy Networks, D. Marsh (Ed) *Comparing Policy Networks*, Buckingham: Open University Press, 33-51
- HEALEY P. (2004) Creativity and Urban Governance, *DISP* 158, 11-20.
- HEALEY, P. (2006) Transforming governance: challenges of institutional adaptation and the new politics of space, *European Planning Studies*, 14, 299-320.
- HENDERSON, J.V., KUNCORO, A. ve TURNER, M. (1995) Industrial development in cities, *Journal of Political Economy* 103, 1067-1090
- HUGGINS R. (2003) Creating a UK Competitiveness Index: Regional and Local Benchmarking, Debates and Surveys, *Regional Studies*, 37(1), 89-96.
- IMD The Global Meeting Place for Executive Learning (2006), The World Competitiveness Yearbook, <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/index.cfm>
- JACOBS J. (1969) *The economy of cities*, New York: Random House.
- JESSOP B. (1998) The rise of governance and the risks of failure: the case of economic development, *International Social Science Journal* 50, 29-59.
- KICKERT W., KLIJN E. H. ve KOPPENJAN J. (1997) *Managing Complex Networks. Strategies for the Public Sector*, Sage Publications.
- KLIJN E. H. ve KOPPENJAN J. (2000) Public management and policy networks: foundations of network approach to governance, *Public Management*, 2, 135-158
- KLIJN E. (1997) Policy networks: an overview içinde W. Kickert, E.H. Klijn ve J.Koppenjan (Eds) *Managing Complex Networks, Strategies for the Public Sector*. London: Sage Publications.
- KLIJN E. H. ve TEISMAN G. R. (1997) Strategies and Games in Networks, içinde W. Kickert, E.H. Klijn ve J. Koppenjan (Eds) *Managing Complex Networks, Strategies for the Public Sector*, 98 – 118. London: Sage Publications.
- KRESL P. K. (1995) The determinants of urban competitiveness: a survey, içinde G.Gappert ve P. K. Kresl (Eds) *North American Cities and the Global Economy*, 45–68. Thousand Oaks: Sage.
- KRUGMAN P. (1994) Competitiveness: a dangerous obsession, *Foreign Affairs* 73.2, 28-44.

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

- KRUGMAN P. (1996) Making sense of the competitiveness debate, *Oxford Review of Economic Policy* 12, 17–25.
- KUNZMANN, K. R. (2004) An agenda for creative governance in city regions, *DISP* 158, 5-10.
- LACKEY S .B., FRESHWATER D. ve RUPASINGHA A. (2002) Factors influencing local government cooperation in rural areas: Evidence from Tennessee Valley, *Economic Development Quarterly* 16, 138-54.
- LE GALES R. (2001) Urban governance and policy networks: On the political boundedness of policy networks, The French case study, *Public Administration*, 79, 167-84.
- LEIBOVITZ J. (2003) Institutional barriers to associative city-region governance: The politics of institution-building and economic governance içinde ‘Canada’s Technology Triangle, *Urban Studies* 40, 2613-42.
- LEITNER, H. ve SHEPPARD, E. (1999) *Transcending urban individualism: Conceptual issues, and policy alternatives in the European Union*, içinde D. Wilson ve A. Jonas (eds). *The Urban Growth Machine: Critical Perspectives Two Decades Later*, Albany, NY: State University of New York Press, 227-43.
- LEITNER, H., PAVLIC, C. ve SHEPPARD, E. (2002) Networks, governance and politics of scale: interurban networks and the European Union, içinde A. Herod ve W.Wright (Eds) *Geographies of Power*, Oxford, Blackwell Publishers, 274-303
- LUCAS, R. (1988) On the mechanics of economic development, *Journal of Monetary Economics*, 22, 3-42
- LYALL, C. (2007) Changing boundaries: the role of policy networks in the multi-level governance of science and innovation in Scotland, *Science and Public Policy*, 34, 3-14
- MALECKI E. J. (2002) Hard and soft networks for urban competitiveness, *Urban Studies*, 39, 929-45.
- MARSH I. W. ve TOKARICK S. (1994) *Competitiveness Indicators: A Theoretical and Empirical Assessment*, IMF Working Paper, No. 94/29.
- MARSH, D. (1998) The development of policy network approach, içinde Comparing Policy Networks, içinde D. Marsh (Ed) *Comparing Policy Networks*, Open University Press: Buckingham, pp.3-20
- MARTIN R. L. (2003) A Study on the Factors of Regional Competitiveness, A final report for The European Commission Directorate - General Regional Policy, http://www.camecon.com/services/europe/Downloadable%20files/DGRegio_Cohesion_final_report.pdf.
- MASSEY D. (1999) Cities in the world. içinde D. Massey, J.Allen. and S.Pile (Eds) *City Worlds*, Routledge, London.
- MEIJERS E. (2005) Polycentric urban regions and the quest for synergy: Is a network of cities more than the sum of the parts? *Urban Studies*, 42, 765-81.
- MORÇÖL G. (2005) Networks and complexity: Prospects and challenges for a theory of metropolitan governance, ‘Complexity and Policy Analysis’ Workshop’unda sunulan bildiri, June, Cork, Ireland.
- O’TOOLE L. J. (1997) Treating networks seriously: practical and research based agendas in public administration, *Public Administration Review*, 57, 45-52.
- OECD (Organisation for Economic Development and Cooperation) (2001), *The New Economy: Beyond the Hype*, OECD Publications: Paris.
- OLSON M. (1965) *The Logic of Collective Action*, MA: Harvard University Press, Cambridge.
- PETERS, G. (1998) Policy network: myth, metaphor and reality, içinde D. Marsh (Ed) *Comparing Policy Networks*, Open University Press: Buckingham, 21-32.
- PINELLI D., GIACOMETTI, R. LEWNEY R. ve FINGLETON B. (1995) European Regional Competitiveness Indicators, Discussion Paper 103 Department of Land Economy University of Cambridge, <http://www.landecon.cam.ac.uk>.
- POLENSKE K.R. (2004) Competition, collaboration and cooperation: An uneasy triangle in networks of firms and regions, *Regional Studies*, 38, 1029-43.
- PORTER, M. E. (2003) The economic performance of regions, *Regional Studies*, 37, 549–578.
- PORTER M.E. (1998) *On Competition*, Boston: Harvard Business School Press.
- PORTER M. E. (1995) The competitive advantage of the inner city, *Harvard Business Review*, 73, 55-71.
- PORTER M. E. (1990) *The Competitive Advantage of Nations*, New York: Free Press.
- PROVAN K.G. ve MILWARD H.B. (2001) Do networks really work? A framework for evaluating public-sector organizational networks, *Public Administration Review* 61, 41-4.
- PUTNAM, R. D. (1993) (1993) *Making Democracy Work. Civic traditions in modern Italy*, Princeton, NJ: Princeton.
- RAAB, J. (2002) Where do policy networks come from?, *Journal of Public Administration Research and Theory*, 4, 581-622.
- RAUCH, J. (1991) Productivity gains from concentration of human capital: Evidence from cities, NBER Working Paper No:3905.
- RHODES R.A.W. (1997) *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity, and Accountability*, Open University Press, Buckingham.

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

- RHODES R.A.W. ve MARSH, D. (1992) New directions in the study of policy networks, *European Journal of Political Research*, 21, 181-205
- SALET W., THORLEY A. ve KREUKELS A. (2003) *Metropolitan Governance and Spatial Planning*, Spon Press, London ve New York.
- SALET, W. (2006) *Synergy in Urban Networks*, Den Haag, SDU Publishers.
- SCOTT A. (1998) *Regions in the World Economy: The Coming Shape of Global Production, Competition and Political Order*, Oxford: Oxford University Press.
- SCOTT A. (2001) *Global City Regions*, New York: Oxford University Press.
- SCOTT A., AGNEW J., SOJA E.W. ve STORPER M. (2001) Global city regions, içinde A. Scott (Eds) *Global City Regions: Trends, Theory, Policy*, 21-32. New York: Oxford University Press.
- SHEPPARD, E. (2002) *Competition in Space and between Places, içinde Sheppard E. ve Barnes, T.J. (Eds) A Companion to Economic Geography*, Blackwell Publishing.
- SIMMODS R. ve HACK G. (2000) *Global City Regions: Their Emerging Forms*, London and New York: Spon Press.
- SOTARAUTA M. ve LINNAMAA R. (1998) Urban competitiveness and management of urban policy networks: Some reflections from Tampere, 'Cities at the millennium' konferansında sunulan bildiri, Kasım, London, England.
- STANLEY B. (2005) Middle East city networks and the "new urbanism", *Cities*, 22, 189-99.
- STOKER G. (1998) Governance as theory: five propositions, *International Social Science Journal*, Mart, 18-28.
- STORPER M. (1994) Institutions in Learning Economy, 'Employment and Growth in the Knowledge-Based Economy' başlıklı OECD Konferansında sunulan bildiri, the OECD Division of Science, Technology and Industry, and the Danish Government, 7-8 Kasım, Copenhagen.
- STORPER M. (1995) Institutions in a learning economy. 'Employment Growth in a Knowledge-based Economy' başlıklı OECD Konferansında sunulan bildiri , Copenhagen, Denmark, Kasım.
- TAYLOR, P.J. (2001) West Asian/North African Cities in The World City Network: A Global Analysis of Dependence, Integration and Autonomy. *GAWC Research Bulletin* 58.
- TAYLOR, P.J. (2003) European Cities in the World City Network. *GAWC Research Bulletin* 105.
- TUOK I. (2004) Cities, Regions and Competitiveness, *Regional Studies*, 38, 1069-93.
- TYSON L. (1992) *Who's Bashing Whom? Trade Conflicts in High-Technology Industries*, Institute for International Economics, Washington, DC.
- WASSERMAN S. ve FAUST K. (1994) *Social Network Analysis: Methods and Applications*, Cambridge University Press, New York.

---

¹ Coefficient of variation

² Inclusiveness anlamında kullanılmaktadır Inclusiveness- kapsayıcılık, ağ grafiğinde birbiriyle bağlantılı değişik parçaları içeren noktaların sayısıdır. Bağlantılı noktalarının sayısının toplam noktaların sayısına oranı olarak tanımlanmaktadır (Morone, Sisto and Taylor, 2005)

³ Yerel Göstergelerin Mekansal Birliği (LISA) her bir yer için önemli mekansal kümelenmelerin varlığını veya yokluğunu göstermektedir. Rastgelelik yaklaşımı kullanılarak istatistiksel anlamlığı değerlendirmek için mekansal ve rasgele dağılım yaratılmaktadır. GeoDa içindeki Yerel Moran istatistiği LISA'nin özel bir örneğidir. Yerel Moran istatistiği ortalaması Küresel Moran I değeri ile orantılıdır.